

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk.

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravnništvo 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Urednik: *Etbin Kristan*

Upravnik: *Milan Medvešek*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00., pol leta \$1.75.,
posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto.

ODBORNIKI

Cankarjeve ustanove:

Predsednik: *Louis Kaferle*; podpredsednik: *John Rotar*; tajnik *Milan Medvešek*; blagajnik: *Joseph Frančeskin*; zapisnikar *Joseph Jauch*; organizator: *Ivan Jontez*.

NADZORNIKI:

John Prudich, Louis Zorko, Felix Strumbel.

GOSPODARSKI ODBOR:

Anton Jankovich, Mrs. Frances Candon, Louis Dular, Mike Trebec.

POSVETOVALNI ODBOR:

Vatro Grill, Anton Skapin, John Alich.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly
by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of
March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.75.
Foreign \$4.00. Single copy 30 cents.

Editor: *Etbin Kristan*

Manager: *Milan Medvesek*

Usebina

DEMOKRACIJA	1
KATKA ZUPANČIČ: PRITISK OD ZGORAJ	4
SKRIVNOSTNI SVETOVI	8
ZVONKO A. NOVAK: SONETNI VENEC	10
SINOVI NEBES IN VZHAJAJOČEGA SONCA	12
ČUDEŽI V PODZEMLJU	14
E. K.: JULKINA ZMOTA	16
ŽENSKO POGLAVJE	19
KJER JE LED VEČEN	21
R. R.	22
LETALSTVO V SEDANJI RUSIJI	24
ETBIN KRISTAN: OB ZADNJI URI	25
KAPA NEVIDNOSTI	29
UMETNOST V TRETJEM RAJHU	30
NAŠ MALI SVET	31
ZA GOSPODINJE	32

CG

STATEMENT OF THE OWNERSHIP, MANAGEMENT, CIRCULATION, ETC., REQUIRED BY THE ACTS OF CONGRESS OF AUGUST 24, 1912, AND MARCH 3, 1933.

Of Cankarjev Glasnik published monthly, at Cleveland, Ohio for October 1, 1937

State of Ohio,)

)ss.

County of Cuyahoga,)

Before me, a Notary Public in and for the State and county aforesaid, personally appeared Mr. Milan Medvesek, who, having been duly sworn according to law, deposes and says that he is the business manager of the Cankarjev glasnik and that the following is, to the best of his knowledge and belief, a true statement of the ownership, management (and if a daily paper, the circulation), etc., of the aforesaid publication for the date shown in the above caption, required by the Act of August 24, 1912, as amended by the Act of March 3, 1933, embodied in section 537, Postal Laws and Regulations, printed on the reverse of this form, to wit:

1. That the names and addresses of the publisher, editor, managing editor, and business managers are: Publisher Cankar Foundation, Cleveland, Ohio.

Editor Mr. Ebin Kristan, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Managing Editor: None.

Business Managers Milan Medvesek, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

2. That the owner is: (If owned by a corporation, its name and address must be stated and also immediately thereunder the names and addresses of stockholders owning or holding one per cent or more of total amount of stock. If not owned by a corporation, the names and addresses of the individual owners must be given. If owned by a firm, company, or other unincorporated concern, its name and address, as well as those of each individual member, must be given.)

Cankar Foundation is an organization operating on non-profit basis.

Louis Kaferle, Pres., 19308 Shawnee Ave., Cleveland, Ohio.

John Rotar, Vice Pres., 1005 E. 185 St., Cleveland, Ohio.

Milan Medvesek, Sec'y, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, O.

Joseph Franceskin, Treas., 7619 Bonna Ave., Cleveland, O.

3. That the known bondholders, mortgagees, and other security holders owning or holding 1 per cent or more of total amount of bonds, mortgages, or other securities are: (If there are none, so state.) There are none.

4. That the two paragraphs next above, giving the names of the owners, stockholders, and security holders, if any, contain not only the list of stockholders and security holders as they appear upon the books of the company but also, in cases where the stockholder or security holder appears upon the books of the company as trustee or in any other fiduciary relation, the name of the person or corporation for whom such trustee is acting, is given; also that the said two paragraphs contain statements embracing affiant's full knowledge and belief as to the circumstances and conditions under which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in a capacity other than that of a bona fide owner; and this affiant has no reason to believe that any other person, association, or corporation has any interest direct or indirect in the said stock, bonds, or other securities than as so stated by him.

5. That the average number of copies of each issue of this publication sold or distributed, through the mails or otherwise, to paid subscribers during the twelve months

preceding the date shown above is (This information is required from daily publications only.).

Milan Medvesek, manager.

Sworn to and subscribed before me this 27th day of September, 1937.

Vatro J. Grill, Notary Public.

My commission expires January 15, 1940.

IMENITNE MISLI O IZNAJBAH.

Leta 1670 je tedanji guverner Virginije, Berkley, izjavil:

"Hvalim Boga, da nimamo ne prostih šol ne tiska. Zakaj znanje je prineslo na svet nepokorščino in krivoverstvo, tisk pa ju je razodel."

Zdi se, da je na svetu še nekaj ljudi, ki sodijo enako o znanju in se boje vsake novotarije, ker bi bilo lahko kaj nevarnega v vsem, česar nismo poznali včeraj in predvčeranjem. Večinoma bi nas pa tudi oni prav grdo pogledali, če bi jim hoteli vzeti reči, ki so kdaj bile novotarije. Zakaj če bi mogli storiti kaj takega, bi pravzaprav ostali brez vsega, razen kar so prinesli ob rojstvu na svet. In vendar hočejo stanovati v hišah, se odevati po modi, se voziti v avtomobilih, čitati borzna poročila, če so bolni, pokličejo zdravnika, če je telefon pokvarjen, zabavljajo na žive in mrtve, in če bržola ni prav tako oprazena, kakor jo imajo radi, ozmerjajo natakarkarja, ki nič ni kriv. Pa nam celo sveto pismo lahko potrdi, da vsega tega ni bilo v Adamovem rajju. Vse je prišlo na svet z "novotarijami."

Ko se je Robert Fulton ukvarjal s svojim parnikom, je potreboval denarja. Tisti, ki so mu ga posodili, so zahtevali, da ostanejo njih imena tajna, ker so se bali, da se jim bodo ljudje smejali, ko podpirajo tako "prismodarijo".

V času prvih železnic so v Ameriki ljudje v mestnih in državnih zbornicah protestirali in navajali neštete argumente za svojo opozicijo. Deset milijonov na uro so imenovali "nezaslišano hitrost, katere človek nikdar ne bo mogel kontrolirati". Neki duhovnik se je upiral novosti, češ da bodo, ako jo sprejmejo, morali zidati po vseh Zedinjenih državah nove umobolnice, ker bodo ljudje nori od strahu, če bodo videli lokomotive dirjati po deželi. V Nemčiji so pa "izvedenci" trdili in "dokazali", da bo potnikom brizgala kri iz nosa, če se bodo vozili s strašno hitrostjo petnajstih milijonov na uro, in če pridejo v tunel, da se bodo zadušili.

V Angliji so se upirali svetilnemu plinu iz posebno globokoumnih razlogov. "Olje za svetiljke dobivamo največ od kitov. Lov na kite je velika angleška industrija. Če ne bomo več lovili kitov, bomo imeli le še malo mornarjev, bojna mornarica ne bo imela sposobnih novincev in Anglija izgubi vladno nad morji..." Če angleški imperij propade, ne bo tega kriva plinska svetloba, ampak morda pomanjkanje luči v nekaterih glavah...

Tudi v Philadelphiji so se leta 1833 upirali plinu, ne zaradi kitov, ampak zaradi rib. Trdili so, da preženejo odpadki iz plinarn ribe iz vode, v katero jih bodo spuščali.

Načrte za prve železne ladje so odklanjali, prvič, ker železo ne more plavati; drugič, ker se bo železna barka hitreje poškodovala od lesene, če nasede; tretjič, ker bo železno dno zarjavelo; četrtič se ne bo nihče mogel zanašati na kompas, če bo tako blizu železu.

To je nekam podobno vtipu, ki ga pripovedujejo židje o Icigu in Aronu. Icig je posodil Aronu sto dolarjev. Ko jih ni pa ni mogel dobiti nazaj, ga je tožil. Sodnik je vprašal Arona, če se more zagovarjati. Ta pa je odgovoril: kajpada, celo tri zagovore imam: prvič mi nikdar ni dal denarja, drugič je bilo le deset dolarjev in tretjič sem mu jih že vrnil...

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

letnik
I.
1937
*
3.
številka

Demokracija

Iz dežel črnih in rjavih sraje prihajajo neprenehoma bombastično deklamatorski glasovi, da se fašizem in nacizem bojujejo zoper "boljševizem" in iz Hitlerjevega rajha trobijo ta evangelij v približno dvajsetih jezikih z radijskih postaj vsak dan po vsem svetu. S tem priduševanjem bi radi hipnotizirali in pridobili vse narode, celo take, ki niso "arijski," za nekakšno zvezo proti strrrašnemu komunizmu in v obrambo kultuuure, seveda pod pokroviteljstvom edinega Nadčloveka, iz Avstrije v faterland privandranega Dolfeta. Če nimajo ti nabuhli klici odmeva med narodi samimi, se pa ne more trditi, da jih nihče ne vpošteva. Vedenje angleške vlade v vseh evropskih in svetovnih krizah na primer kaže, da se v svojem večnem omahovanju prav pogostoma nagne na nemško stran, prav kakor tudi neprenehoma koketira z Italijo. To ostudno cincanje se more razložiti le z enim dejstvom: internacijonalni kapitalizem, ki se poslužuje fašizma, ima nad njo tako moč, da žrtvuje njegovim zahtevam ne le interese demokracije, s katero se je Anglija včasih bolj bahala kot katera koli druga dežela, ampak celo interese angleškega imperija.

In vendar je vse fašistično gobezdanje o protiboljševiškem brambovstvu tako zlagano, da se neresničnost kar sama razodeva. Ko so se pred kratkim razne države tako ponižale, da so poslale na zbor nacijske stranke svoje oficijelne zastopnike, so morali poslušati, kako so Hitlerjevi trabanti grdili, blatili in zasmehovali—ne rdeči komunizem, ampak vso demokracijo sploh, tisto demokracijo, ki so jo diplomatje v Nürnbergu baje zastopali.

Seveda bi bili kaj takega lahko pričakovali. Vsak fašizem je v prvi vrsti protidemokratičen. Ne v Italiji ne v Nemčiji ni bil ustvarjen zaradi komunizma, od katerega ni žugala tema deželama nobena resna nevarnost razen one, ki sta si jo Mussolini in

pozneje Hitler izmislila za strašilo, ampak zato, da izpodnese tla demokraciji, ki je bila močna v obeh državah. Svojo blagovest sili fašizem v dežele, v katerih ni nikdar bilo in tudi danes ni nobene "boljševiške nevarnosti." V južno Afriko in v Egipt, v Arabijo in Avstralijo pošiljajo svoje deklamacije. Zakaj? — Ker se fašizem ne more čutiti varnega, dokler je še kaj demokracije na svetu. Vsako tiranstvo se boji vsake svobode. Kjer koli se je despotizem kdaj učvrstil, je vedno grabil dalje in grozil vsakemu naprednemu in svobodomiselnemu gibanju. Metternich ni bil zadovoljen z zaslužnjem Dunajem, ampak je spletkaril in rovaril po vsej Evropi, dobro vedoč, da tudi Dunaj ni njegov, dokler niso vsi narodi vpognjeni pod trinoštvom. Ruski car je pomagal Francu Jožefu zatreti ogrsko revolucijo, ker bi demokratične ideje lahko prišle tudi čez Karpate.

Tega se zavedata tudi Hitler in Mussolini. Seveda, kdor posluša le njune "gromovite" govorance, bi mislil, da sta največja junaka na svetu. Pa sta v resnici strahopetca, ki se treseta vpričo vsake sence, in senc, ki padajo čez njune poti, je mnogo. Prav to, da so vse njune besede prenapete, da vedno rožljata s sabljo, da neprenehoma blufata, je dokaz, da si hočeta delati korajžo, in to pomeni, da je v resnici nimata. In ker se bojita, bojita kakor otrok v temi, bi rada, da bi jima drugi pomagali in neprenehoma trobita, da je svet v nevarnosti in da ga ona rešujeta.

Prav tukaj pa se kaže greh demokracije tako, da bi si človek, ki resnično veruje vanjo, pulil lase. Med tem ko se fašizem učvrščuje in razteza svoje parklje, ostaja demokracija brezbrizna, pasivna in se kvečjemu ravsa med seboj. Kakor da ne vidi, da je fašizem danes najbližji in največji sovražnik . . .

Gotovo, demokracija danes nikjer ni popolna. Marsikje se njeno ime zlorablja in se ž njeno obliko odevajo temne protiljudske struje. Ali te se lahko odkrijejo. Pravo barvo morajo pokazati, kjer koli so potrebna demokratična dejanja namesto lepih besed. A če je na eni strani resnično, da bo dovršena demokracija še le tedaj mogoča, kadar bodo narodi imeli ne le politično, ampak tudi gospodarsko svobodo, je na drugi prav tako resnično, da se more popolna demokracija doseči le s sistematičnim napredkom in po demokratičnih potih. Najboljši zgled dajejo v tem oziru skandinavske dežele v Evropi, ki imajo svoje oči neprenehoma uprte v končni cilj, pa store vsak dan, kar je tisti dan mogoče. Nikjer ni toliko napredka, toliko blagostanja, tako malo razlik med "višjimi" in "nižjimi" kot v teh deželah, in nikjer ni toliko miru. In nikjer ni fašizem tako tuj.

Če se z "boljševizmom"—seveda ne po pravici—označuje krvava revolucija z vsemi njenimi grozotami, tedaj je zdravilo

za to ne fašizem, ampak demokracija, odkritosrčna, nepopačena demokracija. Napredek se lahko včasih ustavlja, preprečiti se ne more. Vsa zgodovina človeštva je živa priča tega. Na to vplivajo sile v naravi, sile v družbi, ki so mogočnejše od vsake individualne volje. Spoznavati smeri neizogibnega napredka je naloga tistih, ki delajo za bodočnost. Preučevanje družabne preteklosti in sedanjih družabnih razmer nam kaže pot. Uči nas, da pomeni napredek izpremembe in da se izvrše neizogibne izpremembe tem gladkeje, čim bolj so tla pripravljena zanje. Čim bolj bo ljudstvo sposobno za nove uredbe, tem manj bo težav z izpremembami. Sposobno pa more ljudstvo postati le v demokraciji. Le v njej si pridobi moč, znanje, izkušnje in razumevanje.

Temu stopa na pot kapitalistična internacionala, ki je zavrgla vse narodne interese, a poslučuje se fašizma, ki bi rad s kričavim nacijonalizmom preslepil svet. Kakor je fašizem smrtni sovražnik vsake demokracije po vsem svetu, tako je potrebno, da se postavi vsa demokracija v bran proti njemu, če noče izdati same sebe. Napad na eno demokracijo je napad na vso demokracijo. Interesi demokracije v eni deželi so interesi demokracije vsega sveta. Propad demokracije v enem kraju lahko pripravi propad demokracije vseh narodov. Kakor je bilo neverjetno, da bi mogla propasti v Nemčiji, pa je vendar—vsaj začasno—propadla, tako se lahko zgodi tudi drugod, če se ne zave potrebe solidarnosti in se ne postavi na noge.

Poraz demokracije ne bi bil nič drugega kot priprava najstrahovitejše, najkrvavejše revolucije, nemara tudi najneplodnejše revolucije. Mižanje na prepreči tragedije. Ljudje so ljudje in kri je še vedno poseben sok. Nekaj časa utegnejo prenašati vsako tiranstvo in vlačiti dušo vase, ali kadar postane popolnoma neznosno, počí struna, bes izbruhne, pa se upro za vsako ceno, tudi če ne prinese upor nič drugega kot uničenje. Še sužnji so se puntali, sedanji človek pa nima več suženjskega duha. . .

Fašizem je sejavec take prekucije. Demokracija pripravlja tla mirnim prehodom. Izbera je med fašizmom in demokracijo. Kdor hoče videti svet v plamenih, kakršnih še ni bilo, naj gre za Mussolinijevo butaro in Hitlerjevim kljukastim križem. Kdor hoče, da doseže človeštvo svoje cilje brez potokov krvi in porušenih mest in v puščave izpremenjenih njiv, se mora odločiti za demokracijo. In ta demokracija mora postati aktivna in mora nastopati po geslu: vsi za enega, eden za vse! Zapresti se kakor buba, kadar je druga demokracija v smrtni nevarnosti, je prav blizu izdajstvu. Fašizem podpira vsak fašizem. Vsaka demokracija mora pomagati vsaki demokraciji. Sicer — gorje demokraciji!

Pritisk od zgoraj

Katka Zupančič

(Konec.)

Dnevi so se iztekali v tedne in tedni v mesece. Po polju se je že belela ajda. Mogočni, toda ne baš rodovitni oreh za hlevom je privabil veverico, ki je brzela od veje do veje glasno kmrsajoč in se jezeč na Stipka, ki se ji je z dvorišča smehljaj in oponašajoč jo motil.

"Jo vidiš? Tu je, na veji nad streho..."

Pa mali v njegovem naročju se ni utegnil ozreti nikamor, kajti Stipkove velike ustnice so mu mudile dovolj zabave. Vsak pk-pk je pozdravljal z glasnim smehom. Stipko se je topil od sreče. Ko je veverica naposled izginila v košatem vrhu, je skušal Stipko pokazati otroku svojo senco. Krilil je z roko, krčil in stezal prste, a mali se je smejal le njegovim prstom.

"Ej, čez leto dni boš koracal že sam, pa bova imela vsak svojo senco, ti majceno okroglo, jaz veliko rogovilasto." Dete znova v smeh.

Stipko se je nehote spomnil onega prvega tedna, ko je dete zbolelo in tako oslabeledo, da je prav na tankem ostalo, da se ni zgodilo tako kakor so pričakovali tisti, ki so pošiljali zdaj tega zdaj onega izpraševati: 'Kaj pa dete, še živi?' In se je moral Stipko zadirati: 'Živi in bo živel!', pa jim hitro pokazati hrbet, da mu ne bi z obraza brali obupanosti. Tiste dni, ko je tudi starka nekam onemela, je doživljal, kaj se pravi imeti svoje dete in se bati zanj. Nemara ne bi danes občutil tolike sreče, da ni moral skozi tisto trpljenje. Nikdar ne pozabi ure, ko se je starki zopet odvezal jezik, pa mu je položila dete v naročje, rekoč: "Na, zdaj je zares tvoje. Čez tri mesece se bo regljalo in se ti smejalo na ves glas, če si boš seveda prej ostrgal lice in brado, da te ne bo zamenjalo z levim razbojnikom." Pa se je starka takrat zmotila? Ne, ni se.

Odprl je hlev. "Tvojega belčka ni doma in ne sivca. Pramecu pa kar odtod voščiva 'dober tek', je preveč muhast. Ampak črnka

tamkaj bi te rada obvohala. Kako zvedavo te ogleduje. Veš, mladička bo dobila čez nekaj tednov, pa se gospodar strašno boji zanjo. Zato bo drevi—nedelja gor ali dol—pripeljal tej lepi gospej spet zdravnika, ki bo povedal kakor zadnjič: 'Vse v redu!—Stoka... seveda stoka, kadar se prevale v nji. In napeta... ha, žrebe ni mače...' Črnka to ve in vsi vemo, edino gospodar bo imel slej ko prej osine pod srajco. Naj jih le ima, ni pa treba, da bi zbadale še naju. Črnka, le jej v miru, ne bova te več motila."

Prestopil je prag in sedel nanj. "Vidiš, če drugega ne, imava pa drug drugega, povrh pa še teto ter dobro sončece nad nami." In Stipko se je spomnil stare popevke o 'rumenem soncu', ki jo je bil že skoro pozabil. Odhrkal se je in pričel. Ni šlo. Pa znova... Dete se mu je še smehljalo, a je že napol spalo. Znižal je glas do šepetanja in izpel pesem do konca—vesel, da ga ni, razen otroka, nihče drugi slišal. Vsakdo bi rekel, da je od sreče ponorel—kar tudi je, se je posmihal samemu sebi.

Tako ga je dobila starka. Sedla je poleg njega in sta se tiho razgovarjala.

"Ti, kako ga boš pa pravzaprav klical?" je iznenada in nič hudega sluteč vprašala.

Stipko je namršil obrvi. "Kako! Mar ni Stipko lepo ime?"

"O je, je, lepo ime..." je pohitela starka. Prepozno je spoznala, da je zadela ob voz, ki je bil za Stipka še nerazvozljan. Treba zamekati. Naj zve pozneje kdaj.

Ni ji uspelo. Stipko je zaslutil, da se za vsem tem nekaj skriva. "Saj sva se z Malko zmenila, da bo dete imenovano, če bo žensko—po njej, če bo moško—po meni." Obrnil se je z vsem obrazom v starko in presekano vprašal: "Ali ima kakšno—drugačno ime?"

"Ime, kaj je ime? Moje je Terezija. Pa me kdo po imenu kliče? Nihče. Konopka mi pravijo vsi in vendar se tako ne pišem. O, dolgo je že tega, ko sem se preživljala s tem, da sem zvijala konopce. Ti ne veš, koliko

truda, trdega dela in neredkokrat tudi moje krvi je bilo v tistih konopcih! Najprej. . ." Zaman se je ženica trudila, da bi napeljala pogovor drugam. Stipko je ni poslušal.

"Ime, kako mu je ime?" je vztrajal pri svojem in uprl svoje sive oči vanjo, da ji je bilo že kar neugodno. Pomagaj si, se je hudovala na tihem, če pa imajo nezakonske matere toliko pravic kolikor jih imajo žužki pod zapečkom. Sive oči so še vedno silile vanjo.

"Damjan je. . . in zahvali Boga, da ni kakšen Krišpin ali Bonifac. Damjan se pa ne sliši napačno. In če ga okrcasš spredaj pa zadaj nekaj pridaš—imaš Janka. Ni ga lepšega imena, nego je Janko!" Zaprla je oči in globoko vzdihnila.

Stipku je zastala sapa. Dvignil bi se rad, pa se ne upa, saj se čuti, kakor da ga je kdo z betom udaril po glavi.

Zopet vidi iz debelih, okroglih brun zgrajeno kočo. Sredi očiščenega koščka zemlje stoji in iznad nje se svaljka modrikast dim. Povsod naokoli pa gozd, gozd skoro brez konca in kraja. Nad vsem pa temnomodro nebo. Ne ceste ni ne poti. Edino steza, po kateri prihajajo in odhajajo drvarji, narahlo namiguje, da je tudi ta košček sveta nekje spojem z ostalim svetom.

O, lep bi bil ta edinstveni spomin na rojstno kočo, da ni bilo v njej starca, ki se mu je kakor črv zažrl v življenje. Črv je morda že davno poginil, rana pa je ostala. In tega starca so se zdaj poslužili. . . "Hudobija, o hudobija!" je vzkliknil ves uničen.

Starki se je zasmilil, saj se ji je zdelo, kakor da bi zajokal. Dete se je zbudilo. Vstal je in se je razgledal naokoli. "Še je nedelja in sonce in vse, kakor je bilo, ali. . ." Glas se mu je trgal in zamrl.

Starki je bilo hudo. Obenem pa se je hudovala, češ da je res ni pene, ki bi bila tako tenka in razletljiva kakor je človeška sreča.

A ko je Stipko v kolibi odložil dete pa se sklonil nad njim, rekoč: "Ej sinko, rasti, rasti hitro! A vzgojil te bom tako, da jim boš šiba—šiba. . . !" se ji je zazdelo le malo preveč in je dejala:

"Ne razumem te, Stipko. Po vsem, kar si pretrpel—pa pustiš, da te kolje taka malenkost?!"

"Malenkost?" Kakor od gada pičen je

poskočil, zaklel, pa se spustil na stolico in telebnil s komolcem ob mizo s tako silo, da je bilo čudno, da se ni sesula s svojo črvo-jedino vred.

Nekoliko splašena starka je hitela opravljati otroka in si mislila: naj bo kakorkoli—nekaj divjaštva se ga le drži, pa naj bo le toliko kolikor je žvepla na žveplenki. Tudi žveplenka je varna, a le odrgni ji kapico in vrzi v slamo—pa vidiš, kaj pravzaprav nosiš v žepu.

"Ali kako so izvedeli? Kdo jim je povedal?"

"Kaj povedal?" se je zavzela starka.

"I to, da je bil oče moje matere Damjan, pa da ga nisem imel rad. Rad imel—o vsi hudiči!—Bal sem se ga in ga sovražil, sovražil tako, da— —" Zahropel je in krčevito stegnil prste ter jih stisnil, kakor da bi koga davil.

Starka se je vsa vznemirjena stisnila z otrokom prav k vznožju, da bi bila čim bliže vrat in je dejala, kolikor je mogla najbolj pomirjajoče: "V prazno streljaš, Stipko. Ljudje niso skuhalo tega. Razgovarjale so se ženske in pravile, da je kaplan kar na slepo odprl neko knjigo, pogledal vanjo—kakor se pogleda v lonec, plosnil platnice skupaj, in—'Damjan naj bo!' Botra da je nekaj postokala, ali kaplan se je zmenil za njene besede kolikor luna za pasji lajež.

"Tako je, vidiš. To ti je vsa zarota. Vse prenašlo sodiš, Stipko. Če bi bil kdaj skusil, kaj so prenašljene sodbe, bi jih nikdar tako na slepo ne sklepal. Ti ne veš, koliko trpljenja so že povzročile, koliko življenj uničile. . ."

Stipko se je počasi ozrl, se nekoliko pomišljal, nato pa je začel počasi in zamolklo:

"Pravite, ne vem? Mar nisem poznal človeka, ki so ga bili obsodili na smrt, pa je bil toliko kriv kot jaz, ki me takrat še bilo ni? Mar ga ne bi bili obesili, da jim ni ušel in pribežal v slavonske gozdove? Kaj jaz in moje sodbe! Onim, ki odločajo o življenju in smrti, onim pojdite pridigat. Pojdite jim praviti o človeku, ki se je moral skrivati vse svoje življenje pred njimi zato, ker jim je bilo glavno, da dobe nekoga za vislice, pa bodi pravi ali nepravi. Vsem drugim je bil gozd gozd, edino njemu je bil ječa. Odpovedati se je moral vsemu, celo svojemu imenu, ki se ga ni upal dati niti svoji ženi, niti svojemu sinu, dasi ga

je ljubil od vsega srca ter mu je nekega dne vse to povedal, češ, odrasteš in pojdeš med ljudi in izveš—zato vedi, da je bil tvoj oče po nedolžnem obsojen.

Sin ni takrat vsega doumel in preden ga je utegnil doumeti, se je zgodilo, da je edini sin pognal svojega očeta v smrt, ker je tako hotel starec Damjan. Ta sin, ta sin sem bil jaz—.”

Starki se je meglilo pred očmi. Komaj se ji je posrečilo, da je nalila in podala stekleničko malemu, ki se je je oprijel z obema ročicama.

Stipko se je obrnil v kot in je po kratkem premolku nadaljeval nekam trudno in kakor da bi se vse to tikalo bolj nekoga drugega.

“Bilo jih je več, ki so hodili z očetom vred drvarit. Vsi razen očeta so bili menda Hrvati in vsi so ga radi imeli. Edini starec ga ni in ni mogel. Oče moj je bil sloke naredne postave, miroljuben in ne posebno beseden, starec pa prav narobe. Drvarji so se nazadnje naveličali in niso starca marali več s seboj, češ, pri delu jim je že od nekdanj le za število, pričkali in pretepali pa se ž njim ne bodo. Tako se je začel pekel doma.

Stari je posedal in pil, posedal in pil in klel in psoval hčer. Mati moja je bila močna ženska in se je znala braniti, kadar je bilo treba, zato se ga ni bala. Do krvi si je včasih potolkel svoje medvedje šape. “Ti le kreši, očka, le kreši, da boš zdrav!” je dejala in spretno prestrezala udarec z burkljami ali kar ji je bilo pri roki. Če se pa dotakne njega ali pa malega, mu razbije črepinjo, mu je grozila. Starec pa, da ga bo spodil, psa kranjskega! Nakar hči: “Tu je in tu ostane. Poberi se rajši ti, če ti ni prav!” Stari iz kože in udri še in še...

To se je ponavljalo in ponavljalo. Jaz pa, ki mi tudi ni prikrival, da sem mu dlaka na zobu, sem trepetal dan in noč. Bal sem se ga bolj od živega ognja.”

“Nehaj, Stipko, nehaj...” se je izvilo iz starke. Toda Stipko je ni slišal in je nadaljeval.

Kolikokrat bi se bil rad potožil očetu, pa se ni upal. Vojsko da bi imeli v hiši in kdo zna, kako bi izpadla. Morda bi jim poslali žandarje na glavo. “Zato molči, sinko, in potrpi!” ga je tolažila mati in da večno to ne

bo trajalo. Če bi mu pa stari očka kaj hotel, naj ji pove. Kaj je mati vedela, koliko zlobe je bilo skrite pod starčevo sivo grivo!

“Dobil me je za kočo samega. Pobegniti, poklicati mater? Ni bilo časa ne poguma. Krempelj si je stari tiščal na brkata usta in me potegnil s seboj do krlja, na katerega se je vsedel in me vzel med kolena. ‘Tako in zdaj odpri svojo butico!’ In me potrka po temenu tako silno, da so mi od bolečine skočile solze v oči. ‘Ne tresi se mi, sicer te zmečkam! Rajši poslušaj: Vsak čas se povrnejo. Oče te bo poiskal. Ali ti ostaneš tu, kjer in kakor zdaj stojiš, mu porečeš glasno razločno: ‘Nič te ni prida! Ne maram te več! Pritepenec si, pes kranjski!’—Ponovi!—Še enkrat, glasneje!—In če se mi izneveriš ali me pa celo izdaš—boš nosil svoja čreva okrog vratu...’

Sveti Bog, kaj sem pretrpel! Matere od nikoder, kuhala je večerjo. Slišal sem očeta, ki me je iz dalje klical. Dan za dnem sem mu bil hodil naproti.

Še zdaj, po petindvajsetih letih ga vidim, kako mu je smehljal zamrl na licih in so mu roke mrtvo padle ob stran. Obrnil se je in nikdar več ga nisem videl. Treba je vedeti, da je bilo le dan prej, ko mi je zaupal svojo žalostno zgodbo...

Nezavestnega so me spravili v posteljo. Koliko dni sem vročičen ležal, ne vem. Sredi neke noči sem se zavedel in se spomnil vsega. Dotikal sem se do očetovega ležišča. Prazno. Splazil sem se ven in v gozd. ‘Oče, oče, vrni se, ne jaz—stari očka je bil kriv vsega.’ ‘Dvignil sem srajco dopetačo, in si zbrisal solze, da sem v mesečini mogel videti črnave na nogah in v zaledjih. ‘Oče, pridi, poglej, bil sem bos, noga je še vsa črna od njegovega opanjka in ščipal me je, oče...’

Pa oče me ni slišal. Bil je že v zemlji. Podrl in ubil ga je bil hrast. ‘Kakor da bi si bil iskal smrti,’ so se drvarji pogovarjali pozneje. Jaz sem vedel in starec je vedel, drugi nihče. Takrat sem se zaklel, da starca ubijem, čim odrastem. In bi ga, da mi ni mati še pravočasno navezala kruha v robec. ‘Pojdi, sin moj, po svetu za nekaj let, da ne postaneš morilec. Vidim namreč, da se sovraštvo ostri.’

Nikdar več se nisem vrnil.”

Molk. . .

Stipko se zave in se ozre po starki. Ne sluti, da je reva vsa dolga, dolga leta prav

do te ure čakala vesti od svojega sina. Zaman je moledovala po pisarnah: 'Samo njega imam, najдите mi ga...' Ali sodna oblast, ki ga je bila že po nekaj mesecih spričo pravega krivca morala spoznati za nedolžnega, ni več tiščala za njim. Čemu? Vislice so svoje dobile—pravici je bilo zadoščeno. Vse, kar je bila sodnija pripravljena storiti zanj, je bilo, da mu milostno prezre vsako nadaljno kazn, kajti s svojim pobegom je bil prekršil postavo. In da se starkinih prošenj iznebe, so ji vcepili v glavo misel, da jo je fant gotovo pobrisal v Ameriko.

Vse počasi se je v to misel vživela. Seveda je, v Ameriki je njen Janko. Tam se je zamešal med tujce, ker ne ve, da je oproščen. Pisal bi ji kajpak, ali boji se sodnijskih dolgih prstov; ona pa tako črk ne pozna. A morda nekoč izve in se vrne. Saj Bog je isti tam kot tu, pa se je bo usmilil, kadar bo njegova volja...

Tako se je tolažila vso dolgo vrsto let. Zdaj pa—

Ni čudno, da si je krčevito pritiskala roke na obraz in je skrušeno telo podrhtevalo v tihem joku brez solz. Stipko pa je seveda vse to obrnil nase.

"Vidite, teta," je dejal sočutno, "še vas je prevzelo, pa ne bi mene?" In z naraščajočim glasom: "Zato me boste zdaj laže razumeli, če vam povem, da bi se prej dal raztrgati na drobne kose, nego bi poklical svojega sinka po imenu, ki so mu ga dali. Saj kolnem to ime že od svojega enajstega leta in ga bom klel do svoje smrti! Povem vam pa tudi, kdor bo hotel sebi dobro—"

Ropot zunaj. Gospodarjev glas. Stipko se zdrzne, skoči na noge in ven.

"Kje te vrag drži? Mar ti nisem naročil, da se mi ne ganeš od kobile—Vidite, gospod, taki so vam hlapci!" In gospodar rentaci in se ljuti nad Stipkom.

Starka je nehala misliti na svoje gorje. Vsa otrpla poslušala in se vprašuje, kaj je neki prišlo nad gospodarja, da ga je sam žolč?—'Lakomen je čez mero in natančen in če more, rad ugrizne s kako posmehljivo besedo, toda sitnari ne,' tako ji ga je Stipko nekoč opisal. Ali se je revež motil? O, da bi njegova ocena držala vsaj za danes še! Prisluhne. Ne, ne drži. Zlo se je srečalo z zlim.

Same od sebe se ji sklenejo roke in moli in prosi Boga, naj stoji Stipku ob strani. Zakaj tak, kakršen je, razbolen in ves iz sebe, se bi mogel spozabiti. O Bog, o mili Jezus— — —

Zunaj pa: "Mar sem te najel za pestunjo? Prvo in drugo in zadnje so konji, da veš! Tvoje seme pa zastran mene lahko—"

V to se zadere drug, preteč glas: "Stoj! Roke dol! Stoj kjer si!" in—pok!—

V hipu strašnega molka se starka obrne do okenca in vidi Stipka, ki se za trenotek polovi z rokami po zraku, nato pa omahne, pade in se več ne gane. Bolj mrtva ko živa se znajde starka ob truplu na dvorišču. "Kri mojega sina..."

Moža se molče spogledata.

"Nisem ga mislil do smrti," spregovori tujec prvi. "Meril sem mu v dvignjene pesti, a sem ga v glavo." Grize si ustnice. "Sploh sem se prenaljil."

Gospodar nekoliko jeclja: "V silobranu se vse lahko primeri." A tu se spomni Stipkovih oči ter njegovega zadnjega pogleda in se zgrozi. "Saj ste me rešili smrti," pravi, "videl sem jo in čutil... Mar se kesate? Se bojite?"

Tujec se trpko nasmehne in zroč v zadnje žarke zahajajočega sonca odvrne resnobno: "Kdo ve? Nemara sem v odločilnem trenutku podzavedno zadobil spoštovanje do upravičeno dvignjenih pesti... Za pomislek pa je zmanjkalo časa. Kesam se, da, in bojim se—svoje vesti. Ustrašil sem se..."

V kolibi pa je dete mirno spalo in se zbudilo šele tedaj, ko ga je starka nekoliko pretesno stisnila k sebi, da ga odnese s seboj.

ZDRAVILA IN ČISTILA.

Skoraj vsaka hiša ima dandanašnji kaj zdravil, za kuhinjo in dom pa razna čistila. Nekatera so strupena. Zato jih vedno hrani tako, da jih otroci ne dosežejo. Glej, da imajo čitljive napise in nikdar jih ne rabi v temi.

Znano je, da so v sibirskem ledu našli mamute—predzgodovinske slone—tako ohranjene, da so domačini jedli njih meso. Ruski učenjaki sedaj predlagajo ekspedicijo, ki naj bi poskusila najti še več takih živali in obenem še nekaj več. Mamuti—pravijo—so mogli le poginiti, če jih je nesreča povsem nenadoma doletela, sicer bi bili lahko pobegnili. Kjer pa so bili mamuti, so bili tudi ljudje, ki so jih vedno zalezovali. Če je nenadna katastrofa pobila mamute, je morala tudi ljudi. In če se najdejo mamuti, bi bilo mogoče, da se najde tudi kaj tedanjih več ali manj divjih ljudi. Tedaj znanosti ne bi bilo treba več ugibati, ampak bi lahko natančno videla, kakšni so bili.

Skrivnostni svetovi

Še živi na svetu dovolj ljudi, ki se spominjajo časov, ko je bilo na tej naši zemlji vse polno neznanih krajev, ko je marsikdo dvomil, ali bo človek kdaj poznal severni in južni tečaj, ko je Afrika bila "temni kontinent", ko so še vedno odkrivali nove otoke, ko mnogih "divjih" plemen še ni videl noben belokožec, ko je New York bil bolj oddaljen od Pariza kakor danes Šanghaj od San Franciska. In kako radi so starejši učitelji rabili besedi "nikdar" in "nemogoče"!

Koliko takih nemogočih reči se je uresničilo, ne v nedogledni bodočnosti, ampak v naših časih! Koliko odkritij je sledilo eno za drugim, tako da je danes komaj kakšen košček tega starega in vendar še mladega planeta neznan. In kako so mogotci tega sveta hiteli, da so spravili vse "nove" kraje pod svojo oblast! Koliko krvi je bilo prelite, da so nenasični tekmeči mogli izkoriščati bogastvo v notranjosti zemlje in ljudi na njenem površju!

Ali pa je res že vsa ta ljuba zemlja odkrita in ni nič več ostalo za novejše raziskovalce, ki imajo enake nagone kakor Marco Polo, Columbus, Cook, Livingston, Amundsen, Peary in nešteti drugi pred njimi? Ali je vendar še kje kaj tajnih svetov, ki čakajo na odkritje in—izkoriščanje?

O—pač. Nekoliko koticov je še ostalo, in tisti, ki radi tarnajo, da ljudje že preveč vedo, se lahko potolažijo. Dosti je še neznane in v tem neznane je mnogo zanimivega, toliko obetajočega, da bo še dolgo mikalo in vabilo podjetne duhove, ki ljubijo uganke, ker nahajajo v njih prilike za rešitve.

Eden takih misterioznih svetov je bil dolgo dolgo—in deloma je še—skrit, pod morskimi masami nepreglednega morja. Dasi so morja skoraj tako stara kakor zemlja sama, dasi se je prvo življenje na tem planetu začelo v njih, nam je njih dno in življenje v njih globočinah bolj neznano od gorskih višav in južnega ledu. A kar je doslej odkritega, kaže, da je ta svet neizmerno zanimiv in njega spoznanje potrebno za rešitev številnih drugih ugank naše mamice zemlje. Polagoma se od-

pira človeškim očem in daje od sebe čudežna presenečenja. V bližnji bodočnosti pa se obeta mnogo novih odkritij in nemara ne bo dolgo, da bomo v kinematografih videli doslej neznane in komaj zasanjane slike iz mističnega sveta.

Pač največ uspehov v raziskavanju morskih globočin je doslej dosegel dr. William Beebe, ki si je dal napraviti poseben bathysphere imenovan aparat za potapljanje in opazovanje in se je s svojim tovarišem Otisom Bartonom spustil nekolikokrat pol milje pod morsko površino.

Ni še davno, ko je bilo splošno razširjeno mnenje, da je življenje mogoče le v višjih plasteh morja, češ da je v večjih globočinah pritisk tako močan, da ne bi moglo pod njim nič živega vztrajati. Ta vera je sedaj omajana in pokazalo se je, da je priroda bolj iznajdljiva, kot so ljudje slutili. Kakor je znala ustvariti bitja, ki žive v ledenem mrazu, druga, ki uspevajo v veliki vročini, tako je razvila v morju živali, ki se lahko prilagode ondotnim razmeram in si same razsvetlujejo večno temo. Kar sta opazovala Beebe in Barton, se zdi fantastično. Videla sta leteče polže s perotmi, cela jata bliščečih račkov, ribe, katerim so se svetlikali repi in peroti, čudne živali, ki so dajale od sebe iskre, velike kakor cent in številna druga doslej neznana bitja.

Beebe je bil od svojih dosedanjih odkritij tako očaran, da predlaga sistematično raziskovanje morskih globočin in upa, da se bodo v morju zgradila podvodna opazovališča, kakor imajo na gorskih vrhovih astronomske observatorije. Taki stolpi bi bili zgrajeni z mnogimi nadstropji, bi imeli znanstvene laboratorije, akvarije, dvigala in vse potrebščine za uspešno opazovanje.

Tudi drugi učenjaki, od katerih imajo nekateri svoje lastne aparate, da se spuščajo v globočine, so opazili podobne reči. Živali pa niso vse, kar iščejo v tem tajnem svetu. Za znanost je na primer važno izvedeti, kakšno je morsko dno. Če se to dožene, bo nemara rešeno staro vprašanje, kako so nastali kontinenti na zemlji. Doslej imamo glede na to le

teorije, ne pa trdnih dokazov. Eni mislijo, da so nekdaž bile vse kopnine spojene z nekakšnimi naravnimi mostovi, ki pa so se sčasoma pogreznili, drugi pa verjamejo, da je bila nekdaž le ena sama kopnina, ki se je razpadla na več kosov, ti pa da so se polagoma oddaljevali drug od drugega, kakor da—seveda silno počasi—drse po polzki, napol raztopljeni notranjosti zemlje. Že davno je znano, da je morsko dno prav tako različno kakor površje zemlje, tukaj plitvo, tam globoko, z visokimi gorami in vulkani, s planjavami in dolinami, in če se more kdaj prinesiti dovolj vzorcev snovi, iz katere je sestavljeno, na površje, bo po tem mogoče presoditi, kaj in kako je bilo nekdaž.

Znanost pa ni edina, ki se zanima za ta vprašanja. Pod temi vodami ni le znanstveno zanimivo kamenje, ampak tudi rude, zlato, železo, olje, kemikalije in kdo ve še kaj, kar se more izpremeniti v—denar. In po tem je lahko uganiti, kdo bi rad vedel, kaj bi bilo tam najti in kako priti do skritih bogastev. Če ostane svet še dolgo tako "urejen" kakor je sedaj, si je lahko zamisliti sadove nove pohlepčnosti, nove zavisti, nove tekme in razloge za nova klanja. Kakor koli je želeli, da doseže znanost popolne uspehe tudi na tem polju, je še bolj želeli, da se človeštvo kmalu zave in osnuje družbo, v kateri naj sodelovanje zamenja sedanje grabeže in moritve.

Po neki posebni metodi je pred kratkim dr. Charles Piggot dobil iz globočine 7.200 čevljev do osem čevljev dolge skale z morskega dna. Ruska ekspedicija na severnem tečaju pa naznanja, da je tam v globočini 14.400 čevljev morsko dno sestavljeno iz sivkasto rjave mivke.

Nekaj zanimivih odkritij pričakujejo v kratkem ob priliki podjetja, ki samo po sebi nikakor ni znanstveno, pa se ga hočejo učenjaki vendar udeležiti za svoje namene. Bilo je 7. maja 1915, ko je nemški torpedo dvanajst milj od južne Irske potopil Lusitanijo in ogromno število njenih potnikov. Oni so seveda mrtvi in malo kdo se jih sploh še spominja. Toda na ladji niso bili le živi ljudje, ampak še nekaj, kar na tem svetu več šteje od človeškega življenja. Petnajst milijonov dolarjev je bilo vredno zlato in druge dragotine,

ki so se pogreznile s ponosnim parnikom, in to bogastvo gredo sedaj iskat. Dognali so, da leži podrtija ladje v globočini 312 čevljev in našli so natančni prostor, kjer se je pogreznila. Vse priprave, ki jih bodo rabili pri tem delu, so že preizkusili, večinoma v Ameriki, nekatere pa na Angleškem, ker se bodo tudi Angleži udeležili dviganja. Upajo, da pojde vse brez posebnih težav od rok. S to ekspedicijo pa pojde tudi filmski oddelek, ki ima tudi posebne aparate in namerava fotografirati vse, kar bo zanimivega. To pač ne bo prvi podmorski film, ampak če se posreči, bo brez dvoma več vreden od nešteti s kričavimi superlativi oglaševanih "umotvorov" iz Hollywooda. Obenem utegne pomeniti novo poglavje v knjigi znanosti, v kateri je še toliko nepopisanih strani. To bo morda več vredno od vsega zlata, ki ga ugrabijo zelenim valovom.

— — —

Prav te dni se je ustanovila nova družba, ki hoče iskati ladjo "Merida". Ta odprava obuja spomin na staro tragedijo, ki se je odigrala pred sedemdesetimi leti v Queretaru, ko so ustrelili samozvanega cesarja Mehike, Maksimilijana.

Ladja Merida je bila potopljena 12. maja leta 1911, ko je zadela ob parnik "Admiral Farragut". Na krovu je imela begunce iz Mehike, kjer je Madero začel revolucijo. Potniki in mornarji so se rešili, ampak ogromna množina zlata, srebra in bakra se je pogreznila na dno morja. V mornarskih krogih trdijo, da so bili med tem bogastvom tudi Maksimilijanovi kronski dragulji.

Razbita ladja leži blizu rta Charles v Virginiji.

OB ROJSTVU USTAVE.

Kdor je bil kdaj v Washingtonu, je skoraj gotovo obiskal krasno kongresno knjižnico. Med drugimi zgodovinskimi spisi imajo tam tudi Izjavo neodvisnosti v stekleni omari. Malo jih pa ve, da to ni originalni spis, ki ga je sestavil Jefferson in ki ga hranijo pod ključem. Ta obsega zelo važen odstavek, katerega v razstavljenem ni. Jefferson je v njem obtožil kralja in parlament zaradi suženjstva in trgovine s sužnji. Črtali so to iz Izjave pod pritiskom zastopnikov iz južne Karoline in Georgije. Če bi bil ta odstavek ostal, je verjetno, da bi bila tudi Ustava prepovedala suženjstvo in do civilne vojne najbrže nikdar ne bi bilo prišlo.

ZVONKO A. NOVAK:

Sonetni venec

(Posvečen mojima hčerkama Kseniji in Majdi.)

1.

Kot bajni žar podoba vaju živa,
ki slike ni enake ji nobene
in dih njej svež nikdar ne vene,
se sveti, meni bolj je dobrotljiva

ko sonce, ki življenju moč zaliva,
pričara rast, mrazove zim prežene,
z zelenja plaščem cvetno plan odene,
z vrhov gorovij vse mrakove zmiva.

Milina nje bremena težo lajša,
razburkanost duha ohlaja, miri,
boli nedavnih ran pekočih slajša,

veselja vžiga več do dela v liri,
ljubezen čista, od mladosti mlajša,
se razgoreva mi v srca okviri.

2.

Se razgoreva mi v srca okviri
spet ogenj iz pepela sle srdite,
iznova dvoma kače strahovite
zasikajo, se razpene prepiri.

Resnici vsi odpovedo oziri,
ko lotijo možgan laži se zvite,
harpije kljujejo očem prikriti,
vihar rohni, divja, se ne pomiri.

Pa razpode neurja se oblaki,
oddahne polje se, zarde tam maki,
se smeh neba zasmeye v svetem miri,

ko bes užene se, razum zavlada,
obrazka vajina žarita mlada,
edina vseh uteh v gorja nemiri,

3.

Edina vseh uteh v gorja nemiri
puščic osti strupenega zasmeha,
ki v prsih peči prej te ne preneha,
ko slednji vsahnejo življenja viri,

ki posuše v oholem se preziri,
kot v suši vroči zvone buči voha,
pozebe v burji trte žlahtna leha,
pomladi na grobeh zamro cefiri—

pogled v nedolžne je oči mi vaji.
Moč čudovita, nezapopadljiva,
odsvit nebes krasote v Vesne raji,

detinska v njih svetost nedotakljiva,
ki jaz ji čudim z vitkimi se mlaji!
Naslada sreče redke neskajljiva!

4.

Naslada sreče redke neskajljiva
na svetu tem je malo komu dana:
Podere kmetu upe žetve slana,
odje raj Evi marnja zapeljiva,

premoti mladca sanja goljufiva,
pelina se nikjer ne zogne mana.
Preže na žrtve lačna, neugnana
nikdar nesreča grda ne počiva.

Usoda zla, sovražna mi, nemila,
naklepe lepe vse mi je razbila
nje pastorko zločeste ostru griva.

Hotenje koprneče se raztrese
prek polj usahljih... Nad pustinjno rese
ideje vzbuja, silo njih odkriva...

5.

Ideje vzbuja, silo njih odkriva,
ne straši strmega zaprek se praga,
naprej brzeč peha se, ne omaga
človeka um... Nadalje drzno sniva...

Mu v klas gre misli klenih plodna njiva...
Zaman ni v njega trdih znoja sraga!
Upira se napredku le teme bisaga,
ki vsega v znanju je zadržka kriva.

Mi v duši vnema borbe dogoreva,
ji pešajo peroti—se dozdeva...
Preti poguba... Brezna žrelo zeva...

Namah se njena luč užge v izviri,
razneti želje—proč so netopiri—
jim krila jader krepkih vzpenja, širi.

6.

Jim krila jader krepkih vzpenja, širi
v tujine daljo vetra veslo zvesto:
Objemajoč voda široko cesto
opolzle sreče v svet hite žolniri...

Stok tal domačih src več ne vznemiri,
prelesti nad jih mamijo prečesto,
jim vrata že odpira tuje mesto...
Na cilju so predrzni pioniri!

Tako je znotraj jada kal rovala,
da se odtrgal sem od rojstva tnala
reže s porogom vsaki se oviri...

In ko odpravim z njimi se čez morje,
zadihne hrepenenje sanj v obzorje
iznad globin, kjer tuga se šopiri.

7.

Iznad globin, kjer tuga se šopiri,
zastonj v trpljenji ustna bleđa prosi,
oko topi se v bolečine rosi:
Je reva siromaščina le v biri.

Če osle kamna, vode ni v vodiri,
preveč zaupa kosec v lazu kosi,
kmetica v mlin pa prazne vreče nosi,
ko žita ni ne v kašči, ne na diri.

Če misliš malo nase, na sosede,
če muke tlaka ti je prevsiljiva
in res smeri ne maraš mrtve srede,

kodeljo hrani lastnega prediva,
iz uma ječe beži verske zmede
in iz nižin, kjer bol je nezdržljiva!

8.

In iz nižin, kjer bol je nezdržljiva,
kjer jarem kleti sužnosti moreče
težakov trume tlači k tlom trpeče,
pohlepa hidra pije kri jim siva,

nihče pred peklom varen ni naliva,
ujed nevarnosti groze preteče,
kjer v strahu božjem nam telo trepeče
in v gredah rasteta osat, kopriva—

si mislec dela gaz navzgor v čudesa,
pa že okovov starih se otresa,
in vse zavore vaše so prekasne.

Ga nič zdaj več ne splaši, ne ustavi,
iznajdbe dalje nove snuje v glavi
nesoč jih na višav širjave jasne.

(Konec prihodnjč.)

OPEKLINE.

V hiši, zlasti v kuhinji se mnogo ljudi opeče. Take opekline niso le nerodne, ampak lahko postanejo tudi nevarne, posebno če se ž njimi napačno ravna. Za take in podobne nezgode imamo navadno domača zdravila, med katerimi je pa mnogo takih, ki ne le da niso nič vredna, ampak so včasih lahko naravnost škodljiva, če tudi so jih "vsi v našem kraju od nekda rabili". Nekateri pomažejo opekline z mastjo. To je skoraj najslabše zdravilo. Drugi namočijo moko v vodi pa s tem namažejo oparjeno kožo, ali pa vzamejo kuhinjsko sodo namesto moke. Vse to odklanjajo zdravniki, ker vsa ta sredstva nič ne poma-

gajo in, če je opekline tako huda, da je treba zdravniške pomoči, ovirajo zdravljenje.

Priporočati je, da imate doma vedno nekaj taninove kisline v prašku (powdered tannic acid). Če se kdo opeče, stopite tri do štiri žličke te kisline v dveh kupicah vode in takoj namočite opekline, ki naj ostane mokra. S tem zmanjšate bolečine, omejite otekanje in mehurje, in strupi, ki lahko nastanejo iz ožgane kožne tkanine, se ne bodo vsesali. Če nimate omenjene kisline, rabite v čisti vodi namočene obkladke. Če pa je opekline huda in široka, je treba bolnika toplo omotati in imeti mora popoln mir. Topla pijača pomaga, dokler ne pride zdravnik

Sinozi nebes in vzhajajočega sonca

Japonski militaristi so pobesnili. Kitajci se upirajo, a v Tokiju niso pričakovali tega. Razjarjeni, ker se Kitajci upajo, jim pobijajo žene in otroke, ki se ne morejo braniti. Namesto da bi bili Kitajci popadali na kolena, se je celo njih močna rdeča armada združila z nacionalistično in vojna se lahko zavleče leta in leta, kar Japonski nikakor ni všeč.

Kdo in kaj pa so prav za prav ti rumeni tujci, ki so si zopet skočili v lase in zaradi katerih boli glava državnike po civiliziranem svetu? Zanimiv je odgovor, ki ga daje na to vprašanje inteligenčen in izobražen Kitajec, ne da bi poniževal nasprotnika in tudi ne da bi zatajeval slabosti svojega lastnega naroda.

Japonskega in kitajskega plemena—pravi Lin Jutang—ni mogoče na lepem označiti z določenimi napisi in pravili... Med najbolj čudne prikazni spada razlika med japonskim in kitajskim humorjem. V umetnosti in literaturi so Japonci pokazali fin smisel za humor; originalno humoristično literaturo imajo, ki se lahko primerja s kitajskim humorjem, ali pa ga celo presega. Pa vendar—v dejanju in v narodnem življenju se Japonci bistveno obnašajo kakor suhoparni Nemci—nerodni so, težki zabito logični in brezupno birokratični. Kitajci pa so v vsakdanjem življenju polni humorja, toda v njihovi klasični literaturi je tihi smehljaj kakor tudi ščegetajoči grohot kaj redek.

Tukaj imamo torej protislovje in nedoslednost v enem narodu, katero v tem slučaju nedvomno lahko razlaga literarna tradicija. Sitno je le, da stvari niso vedno enostavne, če se pogledajo od blizu. Le pomislite, da je dom puritanizma rojstno mesto široke akademske svobode, ki jo predstavlja Harvard.

Kitajci in Japonci so dovolj različni, da so drug drugemu neprijetni sosedje, pa so si tudi dovolj podobni, da so eden drugemu od srca zoprni. Ne da bi nam bili Japonci plemen-sko sorodni; nikakor ne. Tudi po jeziku nam niso sorodni; japonski jezik ne pripada niti indo-kitajski družini.

Naj omenim najprej podobnost obeh na-

rodov. V mnogih vidnih izrazih civilizacije so Japonci enaki Kitajcem, zakaj Japonska je bila precej dobra učenka Kitajske. Vsa stavba japonske civilizacije, do moderne dobe, je bila bistveno kitajska in importirana s Kitajskega. Kitajska je dala Japonci lončarstvo, slikarstvo, svilo, lake, tisk, pisavo, bakren denar, popirnata okna, lampijone, rakete, budhistično Zenovo filozofijo, Sungovo filozofijo, Konfucijev monarhizem, Tangovo pesništvo, pitje čaja, kultiviranje cvetlic, paviljone in skalne vrtove. Dala ji je tudi mnogo svojih narodnih praznikov... Edino, česar Kitajska ni mogla naučiti Japoncev, je prebrisana taoistična filozofija: ne ukvarjaj se!

Japonci nimajo taoistične krvi, vzgojevalna filozofija nas pa uči, da je zaman poskušati, da bi dobili kaj od osebe, česar ni bilo od začetka v njej. To poraja najbolj presenetljivo razliko, zakaj med tem ko so Japonci naravnost dovršeni, so Kitajci narod lahkoživec. Posledice take razlike segajo daleč, zlasti v industrijalni dobi.

Japonci so v preteklosti imeli lepe uspehe z nekaterimi rečmi, ki so se jih bili naučili od Kitajske, z drugimi pa ne tako lepih. V vsej svoji zgodovini niso producirali ne enega filozofa. V mnogih drugih rečeh pa tekmujejo s svojimi učitelji in jih celo prekašajo. Na polju umetnosti so bistveno pogodili kitajskega duha in so ga ohranili živega, ko ga je Kitajska pozabila, v mnogih slučajih so pa tudi ustvarili svoj slog in žanr.

Reči moram, da imajo Japonci manj razumnega duha, obširnosti pogleda, pacifizma in demokracije Kitajcev. Ampak te pomanjkljivosti ustvarjajo njih narodno moč. Japonci imajo več lojalnosti do svojega cesarja in do svoje države, več discipline, več odločnosti za prodiranje v tem življenju in—to je presenetljiva posledica—več ceremonijalnosti od Kitajcev. Ali smem označiti te razlike tako, da pravim, da so Japonci marljivejši, Kitajci pa modrejši? V obeh narodih je njiju slabost obenem njiju moč.

To bi se lahko zdelo krivično in moje

mišljenje je morda pripisati dejstvu, da sem Kitajec, čutim pa, da nas mora to, kar morejo Japonci pokazati, če iščemo globino in stvarjajočo originalnost, nekam razočarati. Ali da rije narod naprej, se ne zahteva od njega globina in stvarjajoča originalnost, zakaj svet je poln ljudi, ki niso ne globoki ne originalni, pa kar plavajo skozi življenje... V umetnosti se kaže, da je toliko japonskih reči čednih, in tako malo lepih. Japonci razumejo delikatnost, nekakšno otočno delikatnost, morda bolj od vseh drugih narodov razumejo lepoto minijature, razumejo, kar je majhno, lahko in drobno. Še vedno pa iščem čustvo mistične globočine in mogočnosti v njihovi umetnosti. Doslej imam le vtis, da je vse tako lahko in omajljivo kakor njih lesene koče.

Ali more "duh razumnosti" razložiti velike razlike? Mogoče da. Japonski bojeviti duh, fanatična lojalnost do cesarja in prenapeti nacijonalizem—vse to izraža pomanjkanje duha razumnosti. Nihče ne more imeti vojne v krvi, če je razumen, ne more biti fanatik in ne more biti prvovrsten patrijot. Kitajci so preveč razumni, da bi mogli biti bojeviti, preveč razumni, da bi mogli sprejeti katero koli obliko fanatizma, preveč razumni, da bi bili odločni in preveč razumni, da bi bili dobri stoprocentarji. Duh razumnosti blaži, na primer, kitajsko ceremonijalnost, vedenje napram ženam in pojmovanje monarhije. V svojih navadah so Kitajci najprostejši izmed vseh narodov, kar jih poznam, ker so največji lahkoživci. Preseda jim japonska ceremonijalnost. Japonske ženske se še vedno uče, kako se je treba prav priklanяти in pravilno plaziti v modernih ženskih šolah. Kar poskusite učiti kitajsko dekle iz višje šole priklanjanja! Še sanjati se ne more o tem.

Kitajci so dali ženskam podrejen položaj, vendar pa vsaj spoznavajo, da je nespametno, če pripelje Japonec pevke iz kavarne na dom in pričakuje od svoje žene, da jim bo stregla in jih zabavala, kar japonske žene kaj graciozno store. In kitajske žene ne rabijo jezika, s katerim se ponižujejo, kadar govore z moškimi, kakor delajo Japonke.

Tako je Konfucijev sistem, po katerem so žene podložne moškim, navadno ljudstvo aristokraciji, podaniki pa cesarju, dosegel na

Japonskem silo, ki je na Kitajskem nikdar ni imel. Japonsko oboževanje cesarja ne more Kitajec smatrati za nič drugega kot fanatizem, ki brez dvoma krepi narodno moč, ki pa je navsezadnje mogoč le ob pomanjkanju mišljenja. Osupljivo je dejstvo, da je japonska zgodovina stara dva tisoč let pa imajo Japonci, kljub vsem izpremembam šogunata ves čas eno samo dinastijo, medtem ko so jih Kitajci imeli več kot dvajset. Še v časih viharjev in fevdalnih bojov, ko se je cesarjeva moč skrčila skoraj na ničlo, je ostala dinastija s svojim prestolom nedotaknjena. Japonski monarhi so dosegli napol božanski značaj, kate-rega niso kitajski vladarji nikdar imeli. Kitajci so bili preveč razumni, da bi bili sprejeli tak značaj in njih zgodovinarji so razvili teorijo, da je prestol cesarju poverjen od nebes, zato je izgubil pravico, če je slabo vladal in s tem je bil upor opravičen. Na Japonskem bi bila to "nevarna misel". To bistveno razlaga tesnejšo spojenost japonskega naroda. Nobenega dvoma ni, da so Japonci narod bolj discipliniranih posameznikov. Poskusite do-povedati Kitajcu, kako bi bilo dobro, če bi vsi skupaj držali in kakšna čednost je disciplina, pa se vam bo nasmejal za svojimi dolgimi rokavi.

Ne, iz filozofičnega individualista ne morete napraviti dobrega državljana. Kakor je svet sedaj urejen, bi nemara bilo bolje imeti stoprocentarje in prvovrstne patrijote namesto razumnih ljudi, ki živijo razumno. In najbrže se bodo Kitajci nekako prilagodili. Ampak storili bodo to le iz popustljivosti napram svetu, na katerem so na svojo nesrečo bili rojeni.

Vrči za krste. Ob reki Kuri so ruski delavci gradili nov nasip. Pri kopanju so našli ogromne vrče, ki so pred skoraj dva tisoč leti služili tedanjim prebivalcem za krste. Pokopavali so pa na ta način le ženske, moške so pa kar zagrebli v zemljo. Neko dekle, katero so našli v taki krsti, je imelo rdeče čevlje in pas iz usnja, hlače, ki so bile okrog gležnja spete z bronastim obročem, suknjo in bluzo, ogrlico iz koral in zapestnice. V vrču je bila posoda, nekaj velike in nekaj majhne kakor za igračo, železna, prstena in steklena. Vrči so bili nad 40 palcev visoki, zamašeni z velikim kamnom in pokopani vodoravno. Kraj, kjer so to našli, je v Azerbejdžanu.

Čudeži v podzemlju

Pred šest in tridesetimi leti je bil Jim White mlad pastir, cowboy po amerikansko, in je pasel krave in teleta po puščavi države New Mexico. Nekega poletnega večera, ko se je zmračilo, se mu je zazdelo, da je nekje velik ogenj, zakaj tam, kjer je gvadalupsko gorovje, se je dvigal silen oblak dima. Radovednost ga je gnala pa je šel gledat, kaj da se godi. Zazdelo se je, da prihaja dim naravnost iz hriba. Toda ko je prišel bliže, je spoznal, da oblak ni bil dim, temveč ogromna jata netopirjev. Kako so mogli priti iz gore? Tri ure je trajalo, preden so bili vsi v zraku. Tedaj je šel Jim preiskavat hrib. Ko se je priplazil do kraja, kjer so bili netopirji prihajali na dan, je opazil temno jamo. White ni nikdar slišal o postonjski jami in njenih čudežih, ampak luknja, iz katere je prišlo nekoliko milijonov ponočnjaških živali, se mu je vendar zdela tako nenavadna, da ga je mikala uganka. Zažgal je kres in začel metati goreče veje v jamo. Padale so, a preden so izginile, so bile majhne kakor kresnice. Dno, kjer so ugašavale, je moralo biti kakšnih 200 čevljev globoko. Naredila se je popolnoma noč in za enkrat ni kazalo nič drugega kakor iti domov, tri milje daleč na rančo.

Ampak čudna jama ni dala Jimu miru. Začel jo je raziskovati, kakor je pač mogel brez vsakih strokovnjaških priprav. Za razsvetljavo je imel hlevsko leščerbo, iz vrvi si je pa naredil lestve. Ko se je prvič spustil v globočino, je kmalu spoznal, da je votlina ogromna, vendar pa še ni slutil, kako je v resnici velikanska. V slabotni luči svoje laterne je videl čudne prikazni, nekatere viseče od visokega stropa, druge rastoče iz tal. In slišal je čudne glasove kakor cingljanje sani, cerkvene zvonove, harpe in glasovir, visoke note in globoke base, vse združene v prijetno a nerazumljivo simfonijo. Ali med kamnitimi podobami, velikanskimi tu, tenkimi tam, bi moral zgešiti pot, če bi prodiral dalje. Med tem razmišljanjem mu je ugasnila luč. Ves v strahu je lazil in plazil in zdelo se mu je, da so minili dnevi, preden je prilezel do luknje, kjer je

prihajalo nekoliko dnevne svetlobe noter. Bilo mu je, kakor da se je rešil iz dežele strahov, ko je naposled prišel ven. Odnehati pa le ni hotel. Poslej je jemal po več svetilk s seboj. Potem si je natlačil žepe z ogljem in delal ž njim znamenja po belih kamnih, da je našel pot nazaj. A ko je prodiral dalje, je opazil, da bi se kljub tem znakom lahko izgubil, zakaj steze, po katerih je brodil, so bile preveč zapletene. Tedaj si je pomagal kakor nekdanj Arijadna Tezeju v labirintu; napeljeval je niti, kjer koli je hodil, tako da se je mogel vračati ob njih. Čim dalje je prihajal, tem bolj je spoznaval ogromnost tega podzemeljskega sveta. Zdelo se mu je, da nima ne konca na kraja. Tedaj si je zaželel, da bi ta čudovitost bila njegova. Iskal je posojilo, tri tisoč dolarjev, pa ga ni mogel dobiti.

Zedinjene države so pozneje prevzele te jame, katerim so bili dali ime "Karlsbadskih jam". Ko je Coolidge bil predsednik, je izdal proklamacijo, s katero so bile razglašene za del sistema nacijskih monumentov. Sedaj so pristopne občinstvu. Naredili so ceste skozi puščavo, v jame so vpeljali električno razsvetljavo, opisali so, kar je doslej odkritega in uredili turistično službo tako, da je za vsakih trideset obiskovalcev po en vodnik.

V globočino se ni treba več spuščati po vrveh, zakaj napeljana je pot, dovolj široka, da gresta lahko dva vstric dol. Sedem in pol milj jame je pristopne občinstvu in na štiri in dvajsetih mestih se lahko napravi električna luč. Kadar vodnik pritisne na prvi gumb, je tisoč čevljev jame razsvetljene. Da bi obiskovalci dobili pravi vtis tujine tega podzemlja, imajo navado, da spuste vse obiskovalce v jamo in tedaj ugasne zadnji vodnik za nekaj časa luč. Temnejše noči od te, ki nastane tam doli, si ni moči misliti. Kadar pa se vrne svetloba, ko oblije luč stalaktite in stalagmite, od stropa viseče in iz tal rastoče figure iz kapnika, je pogled tako čudovit, da vsak opazovalec ostrmi kakor v začarni deželi. Vse se zdi neverjetno. In čim dalje pridejo obiskovalci, tem večja so čudesa. Pot drži navzdol. Naj-

nižje dno, ki je doslej pristopno, je 750 čevljev pod zemljo. Kar pa je v tem skrovišču ustvarila priroda z vodo in kapnikom, se zdi gledalcem skoraj nemogoče. Na enem mestu je naredila nekaj, kar je najbolj podobno ogromnemu slapu, ki je nenadoma zmrznil. Drugod se dvigajo od tal vrtovi z grmovi in cveticami iz mramorja. Dalje se odpira vhod v velikanski hram, spominjajoč na umetnost vzhodnih narodov. Na nekaterih krajih je bilo več vode kot jo je mehki kamen mogel vsesati, pa se je zbrala na tleh in napravila jezera, ki se zde v tej okolici fantastična. Nekatera so manjša; največje ima vodo tako čisto, globoko modro kakor edino v glasoviti "modri votlini".

Dva in trideset milj teh podzemeljskih prostorov so doslej raziskali, toda le sedem milj je odprtih občinstvu. Kako daleč pa segajo ti rovi, ne ve nihče. Izmerili so na enem mestu globočino do tisoč dvesto trideset čevljev, ampak nihče še ni prišel tja.

V delu, ki je urejen za obiske, je tako zvano Zeleno jezero, kjer se človeku zazdi, da gleda velikanske orglje, pred katerimi sedi nekaj, kar bi se s pomočjo domišljije moglo smatrati za glasbenika s skrivljenim hrbtom in neverjetno glavo, okrog pa na pol vidni belo oblečeni poslušalci. Dalje je prostor, ki mu pravijo kraljevska palača. V resnici se človeku bolj zazdi, da je prišel v ogromen začaran gozd. Čudovito, visoko drevje, kakor izdelano iz slonove kosti se dviga tako visoko, da oko komaj doseže vrhove, in španski mah iz alabastra visi z vej. Na enem mestu je to umetno drevje naredilo obok s tesno odprtino in le za oči je toliko prostora, da vidi, kar se skriva zadej. Tam je "kraljičina soba" in če ima človek kaj fantazije, lahko vidi tam vsakovrstne reči, ki jih pričakuje prav v taki sobani. Dalje v ozadju so temni hodniki, držeči kdo ve kam...

"Velika dvorana" je štiri tisoč čevljev dolga in šest sto pet in dvajset čevljev široka. Tri sto čevljev nad glavami je strop, od katerega vise ogromni, fantastični kandelabri, ob stenah so figure iz alabastra, ki jih ne poznamo, ornamenti, stolpiči, vrata, za katerimi bi morala biti turška džamija ali pa indijski tempel... V tej dvorani je tudi restavracija,

kjer najde človek Jima Whita, ki prodaja tam opise svojih raziskav. Tudi dvigala so tam in kdor je utrujen, se jih lahko posluži. Pravijo pa, da je le malo takih. Če bi se zbralo v tej dvorani sto tisoč ljudi, bi se zdelo, da jih je peščica...

Na kraju odprtega dela je tako zvana "Skala vekov". Tudi to je kapnik, ampak videti je res kakor ogromna skala, ali pa še bolj cela vrsta ogromnih skal, ena nad drugo, vse v prečudnih oblikah, in po računih geologov so stare najmanjše petdeset milijonov let. Počasi ustvarja priroda, ampak včasih ustvari neverjetne, ogromne reči.

Kadar se obiskovalci nagledajo tega čuda, ugasnejo vodniki še enkrat vse luči. Od nekod prihajajo mehki glasovi himne in čez nekaj časa se prične "parada luči". Najprej se razsvetijo najbolj oddaljeni kraji, potem prihaja svetloba bliže in bliže in ta vtis je tako čudovit, da ga je mogoče le čutiti, pa ne opisati...

Glasovi, ki jih je Jim slišal, ko je prvič prišel v podzemlje, niso bili domišljeni v strahu ali v presenečenju, ampak so bili resnični. Okrog tri milijone netopirjev živi v jami, toda prostor, kjer stanujejo čez dan in kjer prezimujejo, ni odprt obiskovalcem. A kadar letajo, zvečer, kadar gredo loviti žuželke, in proti jutru, kadar se vračajo, pa zadevajo s svojimi perotmi ob kapnike, dajejo te figure vsakovrstne glasove od sebe, visoke in globoke, dolge in kratke, kakor orkester z nešteti instrumenti. Vsaka umetna godba je pa v jamah prepovedana, ker bi ne le ozvanjala, ampak fine stalaktite bi že igra na gosli tako potresla, da bi lahko popadali.

Kogar zanese noga v New Mexico, bi zamudil toliko, da bi mu bilo vedno žal, če si ne bi ogledal tega čudeža globoko pod zemljo. In če si ga ogleda, ga ne bo mogel pozabiti. In s seboj bo odnesel novo občudovanje velike stvarnice Prirode, s katero človek neprenehoma tekmuje, pa je ne prekosi.

E. K.

Julkina zmota

Razmere v deželi so bile v tistih časih take, da so se njeni starši, kakor mnogi drugi, večkrat morali seliti iz mesta v mesto, včasih tudi iz ene države v drugo. Delo ni hodilo za ljudmi, pa so morali ljudje s trebuhom za kruhom. Tako Julka ni bila kriva, da so se šolska leta zavlekla. Ko je dosegla dvajseto leto in bi bila morala v drugi razred višje šole, se je uprla, češ otroci bi se ji smejali, če bi, zrela za možitev, sedela med njimi. Zrela je res bila za možitev, ampak med fanti, kar jih je poznala, ni bilo takega, da bi ustrezal njenemu pričakovanju in njena glavica je umovala, da je bolje počakati par let kot pa obžalovati vse življenje. Ali kar doma ni mogla čepeti, v prodajalnah so plačevali tako malo, da bi bilo komaj živinčetu zadostovalo za hrano, delavnica ali tovarna ji pa niti na misel ni prišla.

Nekako se je bila naučila pisati na stroj. Takrat še ni prihajalo preveč deklet iz akademij in vseučilišč; mnogo tistih, ki so jih dovršile, se je poročilo, ker niso potrebovale služb in so starši verjeli, da je tudi umno delo le za nižje razrede, druge pa so dobile kolikor toliko boljše službe, ker so se zadovoljile z manjšo plačo kot bi jo bili zahtevali moški. Na tem polju je torej bilo nekoliko upanja. Julka je sicer vedela, da najbrže ne bi bila mogla postati Miss America ali pa vsaj Miss Illinois, vendar pa je bila prikupna, kar je po njenem mnenju koristilo dekletu pri vsakem nastopu in znala je migati z jezikom. Izurila se je v čitanju oglasov po časnikih, tako da je že po njih sestavi uganila, ali je vredno vprašati za službo ali ne, in po nekaterih ponesrečenih zaletih je dobila stolček za malo pisalno mizo v pisarni velike oglaševalne tvrdke.

Zdelo se ji je, da je bil to prav srečen začetek. "Drži se, dekle", si je dopovedovala, "tukaj morda srečaš priliko, ki jo vsakdo išče, a malokdo najde". Za svoja leta je bila Julka modrejša od drugih deklet, ki jih je poznala, vsaj tako je bila prepričana; verjela je, da se ne pride na tem svetu nikamor brez

sreče, ampak da se ta ne ponuja kar sama. Zasledovati jo je treba kakor žival na lovu in kadar se prikaže, jo je treba pograbit in ne več izpustiti. Romantične sanje...? O seveda, ženske občutke je imela in ženske želje in upe, toda v domu svojih staršev je videla, da lju-bezen sama ne ustvarja varnosti in stanovit-nosti, brez katere postajajo ljudje večni pot-niki in prečesto revni potniki. Ne! Najprej glava, potem srce. Najprej življenje, potem možje. Ali pa—se je popravila—mož, ki ustvari podlago za življenje in zasluži plačo v obliki ljubezni.

Ali kaj skrivnega šepetice, da bi se prodala?—Podlo očitaje! Nikdar ne bi vzela moža le zaradi denarja. Kadar pride čas, morata oba občutiti duševne vezi, ki oplemene polt-nost in dvignejo zakon nad blatna tla te zemlje. Ampak v višave se ne more, če vlačijo vsakdanje težave in skrbi in krušne brige vsak polet v nižave.

Ljudje, ki imajo malopomembne oglase in potemtakem ne štejejo veliko, hodijo z njimi naravnost v upravnništva časnikov. Za njimi ni treba žalovati. K velikim oglaševalnim tvrdkam prihajajo vladarji gospodarskih kralje-stev, ki lahko kupujejo roke in umove, da pri-kažejo njihovo blago z besedo in sliko v ma-gičnih barvah in očarljivi luči, da s svojo umetnostjo hipnotizirajo kupce in zatro vsak od-por mošnjičkov, da ustvarijo trge, kjer ni bilo potreb. Tako bi morda bilo mogoče sre-čanje, za kakršno sicer v njenih okoliščinah ni nobene prilike.

Hm, kralji niso vselej sami prihajali; na-vadno so tudi oni pošiljali najete podložnike, katerih okus in znanje jim je moralo služiti. Med temi pa, se je zdelo, ni bilo mnogo takih, ki bi mogli polagati temeljne kamne veliki sreči. Včasih se je prikazal mogotec, ki ni zaupal nobeni glavi toliko kolikor svoji, ampak tak je hotel imeti opraviti le s poglavarjem in se ni niti ozrl po neznatnih pisaricah v prednjih sobah. Sonce torej ni ves čas tako jasno svetilo, kot da je bilo ustvarjeno le za Julko. Ampak upi se ne smejo pokopati, za-kaj celo nepričakovani dogodki so mogoči in

nekatero pravljico o Pepelčicah niso izmišljene. Kljub temu...

Težko je upirati oči neprenehoma v najvišji cilj, če je meglen kakor sanjske prikazni in nestalen kakor večča nad močvirjem. In malo je ciljev, ki so kakor gora, nepremični in mogočni, tudi če jim oblaki zavijajo vrhove, megle zastirajo bregove, skale branijo prehode in prepadi groze predrznim hribolazcem. Ali pa je premalo oči tako močnih, da se jim cilji ne morejo skriti...

Julka ni obupala, pač pa so se začele mešati številke v njene misli in plesati tako, da so se kazale ne le največje in najmanjše, ampak so tudi srednje hotele privlačiti in se košatiti. Vsa mesta ne morejo biti ob Mississippiju, pa je Potomac tudi čedna reka in v Hudsonu je dokaj vode.

Take so se podile po njeni glavi, ko je prišel Riko Dolnik v pisarno. Kdo bi mogel povedati, kako bi se bilo vse zasukalo, če bi bil prišel dan ali dva prej, ali pa dan, dva pozneje? Vreme se včasih hitro menja in nihče ne more trditi, da njegovi živeci nimajo nič opraviti z jasnimi ali čemernimi dnevi.

Riko ni zastopal nobenega oljnega ali jeklarkega carstva, nobene največje trgovine, ampak je imel le idejo, ki je bila po njegovih mislih porabna za oglašanje in vredna denarja. Ponuditi jo je hotel Julkini tvrdki, a ker se do škrinje zaveže v takem velikem in važnem zavodu ne pride kar meni nič, tebi nič, je bilo treba čakati in preganjati dolgčas. Kadar je kakšno dekle prenehalo s tipkanjem ali z drugim delom, je imel zanjo par besed. Videti je bilo, da ni bil puščavnik in jezik mu ni bil zvezan. Ni pa bil vsiljiv in je dobro čutil, kdaj ne sme motiti marljivosti prstkov in glav.

Tudi Julko je ogovoril. Nič posebnega ne. Ampak ker je bilo njeno delo dovršeno in je morala čakati, je beseda dala besedo in sta se seznanila. V začetku je le sam govoril, pozneje se je pa tudi ona otajala in pokazala, da ni štor. Celo nasmehnila se je parkrat, ko ji je razlagal, kako bi se oglasi lahko zboljšali, da bi bili lepši, pametnejši in uspešnejši, pa je zvenelo tako entuzijastično kakor da govori o sikstinski Madoni. Nihče v pisarni ni govoril tako. In ko je bil Caesar Augustus pripravljen zanj in je odšel k njemu, so ji zve-

nele njegove besede v malih ušesih, dokler ni dobila nove kopice za svoj pisalni stroj.

Dolnik ni opravil tisti dan. Dosegel je toliko, da ga je visoki gospod bolj potrpežljivo poslušal kot druge sitneže z idejami in ga povabil, naj zopet pride. Bil je zadovoljen s tem in je šel povedat Julki. Njej je bilo všeč, da se je ustavil in ko je še omenil, da bo vsaj za nekaj časa nemara stalen obiskovalec, so njene oči postale bolj globoke in stisnile mu je roko.

— — — —

Ali je prav ali ne? Ali je prišla pričakovana prilika, ali nastavlja usoda past?... Prsa so iztisnila vzdih in v glavi je ostal dvom. Milijonarji se ne ustavljajo v pisarni, a kje drugje naj bi srečala katerega? O če bi bilo mogoče...! Ampak niti do vrat se ne pride tam. Noben moški še ni govoril z njo tako kakor Riko.—Riko!—"Prekrstili so me tako", je dejal, "pa moram ostati Riko. Tako je v deželi svobodnih ljudi." Pa kaj? Saj ni napačno ime. In v Evropi je študiral. Njen oče kajpada ni mogel priti nikamor, ker je bil z vso svojo dobro glavo le delavec, toda človek, ki je bil na dunajski univerzi, ima drugo pot pred sabo. Odpre ji lahko kroge, četudi ne najvišje, pa vendar boljše, kamor zahajajo doslej le njene želje, ampak goreče, nepri- zanesljive želje. In če kdaj prestopi prag, bo tudi ona gospa in si izsili priznanje in poklone.

Ali bi bilo prav ali ne? Zakaj ni znamenj, katerim bi človek mogel zaupati?...

Dolnik je naposled prepričal mogočnega gospoda in ena njegovih idej je postala last tvrdke. Iz ene ideje znajo izurjeni trgovski matematičarji napraviti toliko, da glava, iz katere je izšla, niti slutila ni vsega. Zato je bilo treba z drugimi idejami čakati, dokler se prva ne obrabi. Riko je bil potrpežljiv, ker ni mislil obogateti čez noč. Vedoč, da ga nekaj časa ne bo v pisarno, se je pa še enkrat ustavil pri Julkini mizi in odprl jez besedam. Toda tekle niso tako kakor po navadi. Žensko uho je kmalu opazilo to. In glavica je razumela pa je pomagala. Tako se je opogumil, da jo je povabil na večerjo. Potem sta se pogosteje shajala. In enkrat ga je povabila na dom svojih staršev.

Mati je bila prijazna, ampak redkih besed

in izprašujočih pogledov, oče pa ga je sprejel, kakor da sta stara znanca. In Riko se je začudil in pogledal Julko: "pa mi niste nikoli povedali, da ste Slovenka!"

Zardela je in odgovorila: "bila sem še otrok, ko smo prišli v Ameriko in komaj bi še govorila, četudi še precej lahko čitam."

Pokimal je in govoril ž njo angleško, čutil pa se je že bolj domačega. Oče je bil vesel, da lahko govori svoj jezik in daje besedam prosto pot; ko je Julka odšla v kuhinjo pomagat materi, je prinesel vina in kmalu sta bila kakor v Ljubljani.

Tri mesece je bila vsa moč v Julkinih rokah. Dobro je vedela, kaj se je godilo z Rikom. Iz prijazne uljudnosti se je razvila tovarišija, iz te odkrito prijateljstvo, temu se je pridružilo občudovanje, v tem pa je že bila kal ljubezni. Vedela je pa tudi, da ne izpregovori on nikdar odločilne besede, če ne bo ona hotela.

Tri mesece je ugibala in tehtala. Materine oči ga niso več merile od vseh strani in z besedami ni uganjala prvotne varčnosti. Oče je komaj čakal, kdaj da pride in mu zopet obudi spomine na Rožnik in Šiško, na komarja, ki so ga drli in na babo, ki so jo žagali. Brata sta redko kdaj bila v hiši, pa tudi ona sta mu bila prijazna. V domu je bilo čutiti več življenja. Ona pa je še vedno devala misli in želje in možnosti in verjetnosti na rešeto.

Po treh mesecih pa ga je spremila nekega večera do vrat, ko je odhajal in zunaj ga je poljubila. Izročila mu je dolgo varovano moč. On jo je stisnil in začutila je, da je še nihče ni bil tako poljubil.

Po šestih mesecih sta se poročila.

— — — — —
Dolnikova druga ideja se je obnesla in Gospod v najsvetejšem je začel sliniti svinčnik in ga vrteti. Vse popoldne se je mučil z računi, nenavadni duševni napor pa je bil naposled poplačan. Postal je jasno, da bo trdka na boljšem, če se mož z idejami preseli v njeno pisarno in tam redno stiska porabne misli iz svoje glave v prid Univerzalni Umetniško Trgovski Oglaševalni Družbi Atlantika in Pacifika. Kar spozna tako veliko podjetje za najboljše, se navadno zgodi in tako je mister Dolnik postal "član štaba UUTODAP". Julka

pa je zapustila prednjo sobo iste UUTODAP in se ustanovila doma.

Bil je bolj skromen dom v predmestju. Seveda, so predmestja in predmestja. Forest Park, Kew Gardens, Oyster Bay, Westchester County, Oak Park, Winnetka, Highland Park, Beverly Hills, Santa Monica so predmestja. Ampak tudi Bronx je predmestje, in spodnja East Side in Hoboken in Cicero in South Chicago in—no, kdaj bi bil človek gotov z naštevanjem primerov? Vse je odvisno od tega, kaj ta ali ona metropola smatra za svoje "širše" ozemlje; vsaka posega kolikor mogoče daleč, le Los Angelesu očitajo, da grabi dalje kot je mogoče in trdijo, da se najdejo celo okrog Šanghaja tablice z napisom "City limits of Los Angeles"; povrh tega pa gre še za to, ali so prvi naseljenci aristokratje iz Wall Streeta ali plebejci iz tovarn.

Riko in Julka sta se zadovoljila s tremi sobami in kuhinjo v novem "developmentu", kjer so bile stanarine še razmeroma zmerne, ker je bilo treba privabiti ljudi, da se naselijo v neobljudenem kraju. Vsi prostori so bili majhni, toda agent je prepričal Julko, da je to moderno. Ljudje ne marajo več ogromnih soban kakor v starih evropskih gradovih, kjer se človek izgubi. Vse mora biti priročno. V kuhinji ostaneš pri ognjišču in le iztegneš roko, pa dosežeš vse, kar potrebuješ. Če hočeš v sobi knjigo, jo imaš kar pri zofi in na električni gumb lahko pritisneš, ne da bi bilo treba vstajati. Vse je udobno in domače. Mladina ustvarja okus in moderna industrija mu služi.

Kdo bi se mogel upirati takim dokazom in kdo bi hotel zatajiti moderno mladino? Julka je sicer imela tihe pomisleke; kako se namesti vse potrebno pohištvo, da ne bo vse stlačeno in preobloženo? Njena mati bi gotovo ušla, če bi ji pokazali tako luknjo za kuhinjo. Ampak človek ne more biti filister, ki ne pozna novega sloga in živi še v predvojnem času. Spoznala je, da se bo morala bolje poučiti o svoji dobi in njenih kulturnih zahtevah in šegah, da ne bo kakor figura iz muzeja, kadar pride med "ljudi".

Ko sta šla kupovat pohištvo, se je ponovilo zatrjevanje, da koraka moderna industrija "ramo ob rami" s potrebami časa. Sedaj pa je bila Julka že pripravljena in je

sama zapela himno sodobnim manjšim, prikladnejšim stanovanjem. Trgovski pomočnik z manirami angleškega ministra se je dobrotljivo smehljal in poudarjal, da ima najnovejše produkte prav za take zahteve. "To je popolnoma novo poglavje v naši stroki," je golčal, "in tako ste gotovi, da ne boste imeli nič starega ali zastarelega v svoji hiši. Najnovejše ideje v najnovejših oblikah—to je geslo našega podjetja." Razumljivo je, da so morale biti zaradi tega tudi cene najnovejše, a ker je bila kupčija na obroke, ni bila ta reč preveč vznemirljiva. Kaj! Brez pohištva se ne more začeti zakonsko življenje in Rikotovo plačo bodo itak kmalu morali zvišati. . .

Dolnik je pel Julkino slavo vsem svojim znancom in prijateljem. Komaj je čakal, da bo stanovanje urejeno in jih bo mogel vabiti. Vedel je, da bo morala očarati vse, zakaj sam je bil vsak dan bolj zaljubljen vanjo in neprenehoma je odkrival nove krasote in dobrote. Naročila je nekoliko časopisov in jih pridno prebirala. Tudi knjigo o etiketi je kupi-

la in ko se je on nasmehnil, je razložila: "tudi zakoni o vedenju se menjajo in človek ne sme zaostajati, če noče, da ga bodo naenkrat smatrali za hribovca." Dal ji je prav, dasi so njemu postave o nožih in vilicah, o ovratnikih in dopoldanskih hlačah bile bolj tuje od tibetske geografije.

Ko so znanci začeli prihajati v vas, je njeno srce zapelo. V kuhinji sicer ni šlo vse gladko, a zdelo se je, da gosti niso porajtali, če je bilo kaj narobe s pečenko ali z narastkom. Bolj so se zanimali za druge reči, o katerih je znal Dolnik tako govoriti, da je bila družba vedno živahna. Dogodki po svetu, nove knjige, stare slike, spomini iz domovine—vse je prihajalo prav, o vsaki stvari je znal ta ali oni kaj povedati. Kadar je ona napeljala vodo na mlin, ki ga je poznala, so sledili, kakor da so njene storijske najbolj zanimive in vzpodbujanje gostov ji je dajalo pogum. Vendar pa je pod površjem občutila, da ji mnogo manjka in da se bo to moralo izpremeniti.

(*Dalje prihodnjič.*)

Žensko poglavje

Kaj pa iznajdljivost?

Dasi imajo ženske, zlasti v Ameriki, kjer jih najdete v kongresu, v guvernerskih palačah, na sodniških stolicah in še marsikod, precej pravic, se staro prerekanje o ženskih zmoglostih še vedno nadaljuje. Kdo ve, ali ga bo sploh kdaj konec? Kjer so razlike, so nasprotja skoraj neizogibna in nasprotju sledi pravdanje kakor senca. Razlika pa seveda je med spoloma in zdi se, da je potrebna, sicer ne bi bil sam Jahve potegnil rebra iz spečega Adama. Človek je odpravil dosti razlik, ampak te ni mogel in dvomiti je, da bi jo, tudi če bi mogel.

Vendar pa ne moremo goniti teh razlik dalje kot jih je prignala narava. Nekdaj so se prepirali o duhovitem vprašanju, ali ima ženska dušo, ali je nima. Kdo bi se danes še upal s tako globoko traparijo na dan? Toda polemika o ženskem umu ni kaj daleč od tega pokopanega nesmisla, pa vendar ne utihne. V Turčiji je Ataturk odpravil harem in neproizorne pajčolane, ampak v Evropi so še dežele,

kjer mora žena stopati za možem, in v Nemčiji, kjer prihajajo vsak čas s kakšno novo vero, ravna jo z žensko kakor z živim strojem brez duha. Kljub temu pridiga najbolj "nemško", najbolj "nacijsko" vero ne mož, ampak Ludendorffova žena. Niti sam Hitler ji ni mogel tega prepovedati. In zanimivo bi bilo pogledati v nemške hiše in izvedeti, ali Nemke doma res ne delajo nič drugega kot da kuhajo, pomivajo in rode otroke. Morda bi možje sami znali povedati kaj drugega.

Da ženske, kadar govore o teh rečeh, včasih blebečejo neumnosti, ne dokazuje nič drugega, kot da so tiste ženske neumne. Tudi med moškimi je dosti tepcev, pa vendar ne more nihče trditi, da so vsi moški bebasti. Priznati je treba moškimi, kar so storili velikega in lepega, prav tako pa je treba priznati tudi ženskam, kar so storile one. In tega v resnici ni malo.

Na enem polju se je ženskam posebno dolgo odrekalo vsako priznanje. To je polje

izumov. Še danes verjame mnogo ljudi, tudi žensk, da je iznajdljivost izključno moška lastnost in da ženske niso nikdar ničesar izumile. Kar se tiče iznajdljivosti sploh, je tako govorenje sila površno. Vsakdanje življenje se smeje takim trditvam. Ko je divjala svetovna vojna in so po evropskih deželah ljudje stali v dolgih vrstah pred prodajalnami in pekarnami, ki so se pogostoma zaprle, preden so dobili mesa, soli in kruha, je bilo prečesto le ženski iznajdljivosti zahvaliti, da je prišlo kaj na mizo. Ameriški pionirji ne bi bili nikdar kolonizirali zapada, če ne bi bile iznajdljive ženske pomagale premagovati gorostasne težave. V poljskih obvezovalnicah in bolnišnicah bi bili zdravniki včasih znoreli, če jim ne bi bila iznajdljivost strežajk pri roki.

S priznanimi izumi je pa tako, da je v Zedinjenih državah danes 11 odstotkov vseh patentov v ženskih rokah. Ena sama žena jih ima 75. In prvi patent, izdan v tej deželi, je bil priznan nekemu moškemu za izum njegove žene. Ko so bile tukaj še kolonije, iz katerih so pozneje nastale države, je angleška vlada izdala patent poljedelcu Tomažu Mastersu za "novo iznajdbo za čiščenje in ohranjanje koruze, ki jo je storila njegova žena Sibila". Nekateri trdijo tudi, da je čistilo za bombaž, ki je velikanskega pomena za južne države, izum žene. V šolskih knjigah je sicer rečeno,

da je to napravo izumil Eli Whitney; drugi pa pravijo, da se lahko dokaže, da je Whitney delal na bombažnih poljanah Katarine Littlefield Greene in da mu je ona dala idejo in ko stroj z lesenimi zobci ni bil poraben, pa je on hotel opustiti stvar, da mu je zopet ona svetovala, da naj poskusi z žičnimi zobci.

Naj bo to res ali ne, dejstvo je, da so od tistega časa ženske izumile mnogo reči, dasi so jih ovirali predsodki in jim dolgo tudi delavnice in orodja, potrebna za mnogo izumov niso bila pristopna. Meseca junija je imela zveza ameriških izumiteljev svojo konvencijo v New Yorku. Zveza šteje blizu 80.000 članov, od teh je približno ena tretjina žensk. Enajst odstotkov vseh izumov je ženskih, in od teh je 35 odstotkov dovolj praktičnih, da prinašajo lep dobiček.

Prva izumiteljica, ki je dobila patent v Zedinjenih državah, je bila delavka, klobučarica Betsy Metcalf, ki je iznašla način za pletenje slame s svilo in izdelala prvo slamnato pokrivalo v tej deželi. Nekateri izumiteljice so obogatele, na primer bivša učiteljica Birdora H. White, ki je prodala svoje izume za 350.000 dolarjev, drugim se je pa godilo kakor mnogim moškim izumiteljem, to se pravi, da so drugi imeli denarni dobiček od njih izumov, navadno kakšna podjetniška družba, ki je znala izrabiti iznajdbo.

Rosbruck-Nassweiler. Ko je pred nekaj leti sarski plebiscit z večino glasov sklenil, da se sarsko ozemlje vrne Nemčiji, je morala mednarodna komisija določiti natančno mejo med Nemčijo in Francijo. Črta, ki jo je dognala, je šla skozi vas Rosbruck. Ena stran te vasi je torej pripadla Franciji, druga Nemčiji. Zadnja je takoj svojemu delu dala novo ime Nassweiler. Le nacijska modrost bi mogla razložiti, zakaj je bilo to potrebno. V Ameriki imamo nešteta imena, ki se ponavljajo po mnogih državah; ne le to, ampak imamo eno ime ob meji Zedinjenih držav, in isto ime na kanadski ali pa mehiškanski strani. Na primer: Niagara Falls je ameriško, pa je tudi kanadsko mesto. El Paso je v Zedinjenih državah, pa je El Paso tudi v Mehiki. In še nikdar se ni zaradi tega zgodilo nič hudega. Ampak sedanja Nemčija ne more imeti nič skupnega s Francozi in naciji so celo tla na svoji strani posuli z rdečkasto prstjo, da se bo tudi zemlja razlikovala od francoske. Vsako občevanje "prek meje" je prepovedano. Če se igrajo otroci na nemški strani pa jim odleti žoga na francosko, ne smejo ponjo in če je francoski žandar dobrega srca, mora dobro paziti, kdaj da sta rjavosrajčnika obrnjena proč, preden sune žogo, odkoder je prišla, in prav tako morajo paziti otroci, preden jo poberejo. Vsaka kupčija med obema deloma je prenehala. Nemški delavci so imeli navado, da so ob

sobotah hodili v kavarne na francoski strani. Sedaj je strogo prepovedano nositi nemški denar iz dežele, in tako so kavarne izgubile kupčijo, delavci pa zabavo. Na francoski strani je dosti masla in po ceni je, na drugi ga je zelo malo, in kar ga je, je drago. Ampak Nemci ne smejo kupovati od Francozov. Otroke na francoski strani uče ceniti demokracijo, na nemški jo morajo sovražiti in zaničevati. In to je bila pred kratkim ena vas in bili so eni ljudje. Tako se ustvarjajo razlike, iz razlik nasprotja, iz teh pa sovraštvo.

Plače evropskih diktatorjev so tako skromne, da jih zagovorniki fašizma in nacizma rabijo za argument, da so diktature cenejše od demokracije. Medtem ko dobiva angleški ministrski predsednik 25.000 dol. na leto, francoski pa 135 dol. na teden, nima Hitler nobene uradne plače, Mussolini dobiva 5.250 dol. na leto, Stalin 3.000, Sušnik 5.700, Smigly-Rydz pa 11.400. Ampak Hitlerju vendar ni treba skrbeti, kako bo plačal perico. Njegova knjiga "Mein Kampf" je postala v Nemčiji nekakšno sveto pismo; na hišo, katera je nima, pada najtemnejši sum. Vrhutega je prevedena na deset tujih jezikov, in Hitler dobiva tantijeme od vseh. Tudi njegov list "Völkischer Beobachter" mu prinaša čeden dobiček. Mussolini izdaja "Popolo d'Italia," in vsak "dober" fašist ga mora naročati. Kolikor je znano, se zdi, da je Stalin še najskromnejši med vsemi.

Kjer je led več en . . .

Po kaj so Rusi pravzaprav šli na severni tečaj?

Mnogo ljudi je vpraševalo tako in mnogo jih še vprašuje. Radovednost je razumljiva, ker je vsa stvar nenavadna; in ker je nenavadna, je prav tako razumljivo, da so tudi odgovori, ki si jih dajejo nekateri ugibalci, nenavadni. Pa se zdi, da ni treba iskati nič fantastičnih razlag, zakaj vesti, ki jih že nekaj časa objavljajo Rusi sami, pojasnjujejo vso ekspedicijsko tako, da je res nepotrebno iskati kakšne skrivne namene.

Predvsem iščejo krajšo pot iz vzhodne Evrope in severne Azije v Ameriko. In ker je zveza preko severnega tečaja najkrajša, ampak za enkrat še spojena z velikimi težavami, preiskujejo, kako bi se te težave dale premagati.

Zedinjene države in Anglija bosta prihodnje leto imeli zračne zveze med vzhodno Ameriko in zapadno Evropo. Ogromna letala bodo lahko redno, kakor velike ladje po morju, prevažala veliko število potnikov z izredno udobnostjo in zelo hitro. Toda Moskva in Leningrad sta še daleč od zapadne Evrope, pa tudi med New Yorkom in Kalifornijo je vsa širjava Amerike. Čez severni tečaj pa je iz Moskve do San Franciska le 6.250 milj. Zato bi Rusi radi dognali vse, kar je potrebno da bi letanje preko visokega severa postalo varno. V mislih imajo dve črti. Prva naj bi šla iz Moskve čez Skandinavijo, Islandijo in vzhodne ameriške države do New Yorka in Washingtona, druga pa iz Rusije preko severnega tečaja do zapadnih ameriških držav.

Če se te zveze uresničijo, bo ruska postaja na severnem tečaju morala biti stalna, da bodo letalci od nje mogli dobivati vse potrebne informacije. V ta namen izdeluje sedanja ekspedicijska na podlagi svojih opazovanj karte vremenskih razmer v različnih dobah polarnega leta. Kar so mogli povedati raziskovalci, ki so prej dosegli severni tečaj, je bilo jako malo, ker niso imeli ne časa ne priprav za sistematično opazovanje. Ruska skupina, ki dela sedaj, ima vse leto časa in

vse potrebne moderne instrumente. Doslej sta bili tečaju najbližji postaji norveška na Spitzbergenu in ruska na Rudolfovem otoku. Toda obe sta približno 625 milj od tečaja samega. Rusi so zadnja leta ustanovili precejšnje število vremenskih postaj ob severnem robu evropske Rusije in Sibirije in bi želeli, da bi jih tudi Amerika ustanovila na svoji strani, tako da bi bil tečaj ves obkrožen z njimi. Z vsemi bo postaja na tečaju morala biti v tesni zvezi. Tako sodelovanje bi omogočilo, da dobe letalci zanesljiva vremenska poročila in jih ne bodo mogli več presenetiti viharji, megle in nizki oblaki.

Vremenski izvedenci mislijo, da vplivajo razmere na skrajnem severu na vreme po vsej severni polovici zemlje sploh. Če se dokaže, da je res tako, bodo opazovanja na severnem tečaju koristila ne le letalcem preko tečaja, ampak vsem, ki so prizadeti od vremenskih razmer po severni Evropi, Aziji in Ameriki in nad Atlantičnim in Pacifičnim morjem.

Ta opazovanja so zelo zanimiva. Ne omejujejo se na zemljo, zakaj važno je nad vse, da se spoznajo razmere v zraku. Rusi rabijo tako zvane radijske balone, opremljene z najnovejšimi instrumenti in radijem, ki avtomatično naznanja opazovalcem na tleh, kar zaznamujejo instrumenti v zraku. Razen tega imajo bolj enostavne naprave, ki zaznamujejo višine in razmere in se lahko čitajo, ko pridejo na zemljo.

Rusi računajo s tem, da bo treba še časa in drugih priprav, preden se morejo urediti redne letalske zveze čez sever. Treba bo postajališč za letala, katerih doslej še ni. Letala bodo morala biti velika in sposobna za dolge polete in za pristajanje na ledu.

Med tem pa ima postaja na tečaju še drug pomen za Rusijo. Povedali smo že prej, da imajo že nekaj let zvezo za ladje po Severnem morju med evropskim severom in Pacifikom. Ekspedicijska preučuje tudi Severno morje, o katerem je doslej malo znano. Dognano je, da sta voda in led v neprestanem gibanju in sicer od Berinškega morja proti ožini med

Spitzbergenom in Greenladijo. Jasno pa je, da vplivajo struje v morju zelo na gibanje ledu ob severni poti ladij in kadar bodo imeli o tem dovolj podatkov, bo plovba po severnih vodah dokaj olajšana.

Povrh vsega tega pa bo imela tudi zna-

nost, katere se morda ne tiče ne plovba ne letanje, od severnih opazovanj dobiček, ki ga še ni mogoče preceniti, ki pa gotovo ne bo majhen. Zakaj sever ima še mnogo zanimivih skrivnosti.

R. R.

Berlin je glavno mesto Nemčije. Lepo mesto, veliko mesto. Nekaj mu je resda vedno manjkalo, če je človek poznal druga evropska mesta. V Parizu ima tujec občutek, da je vsaka stavba na svojem mestu, vsak trg prav tak, kakršen mora biti, in vendar nič prisiljenega, vse, kakor da je zrastle tako. Na Dunaju je človek vedno imel lepote okrog sebe, na Ringu, na Štefanovem trgu, v Pratru, v Volksgartnu, in vse je bilo kakor domače in povsod je bilo "gemütlich". V Pragi so moderni Prikopi in trg pred muzejem in park okrog sedaj Wilsonovega kolodvora in Vinohrady človeka spominjali, da je v živem, razvijajočem se mestu, a veličastni Hradčani, Žižkov, Staromestni trg in "Praška brana" so bili polni zgodovine, in vendar je Praga s svojimi predmestji bilo enotno mesto. V Berlinu je vedno nekaj manjkalo. Tujec je vedno čutil, da hoče nekam po sili postati veleno mesto, svetovno mesto, in često je Berlinec res naglasil: sedaj smo "eine Weltstadt". Baharija pa nikdar ni vabljiva. Poleg tega je bilo povsod preveč oficirjev. Seveda, tudi na Dunaju jih je bilo dosti, ampak bili so vendar uniformirani ljudje. Tukaj pa je bilo, kakor da so drugačna bitja, višja bitja, pa ne iz krvi in mesa. In naenkrat je človek opazil, da je vse okrog nekaj lesenega, marionetnega, prisiljenega. Drugod postavijo spomenik, pa moraš hoditi daleč, da prideš do drugega; tukaj so jih znašali na kupe...

Kljub temu je Berlin veliko mesto in ima lepote. In glavno mesto Nemčije je. Še bolj se tam vse osredotočuje kot pred vojno in pred rojstvom tretjega rajha. Zakaj ga torej der schöne Adolf ne mara? Zakaj beži iz Berlina, kadar le more? Zakaj vabi tuje diplomate na sestanek, pa kadar pridejo, se jim

"z obžalovanjem" naznani, da je gospod Führer moral nenadoma iz Berlina?

Nekateri pravijo, da pogostoma trpi na pljučih in njegov osebni zdravnik mu priporoča gorski zrak na Bavarskem. Drugi trdijo, da ljubi Bavarsko, ker ljubi Bavarce, češ da so bližji Avstrijcem kot Prusi. Tretji pa pripovedujejo drugo povest.

Hitler bi rad pozabil, da je prišel iz Avstrije in želi da bi tudi svet, zlasti nemški svet, pozabil na to, dasi še vedno govori svoje avstrijsko narečje, ki ni ne prusko ne bavarsko. Če torej kdo pravi, da bi rad bil blizu Avstrije zaradi mladinskih spominov, se moti. Mladinskih spominov sedanji tiran Nemčije ne mara. Kadar gre v bavarske hribe, ne občuje z Bavarci, ker ne občuje sploh z nikomer, če ni prisiljen. Tudi v bavarska mesta ne zahaja več, razen enkrat na leto v Nürnberg na letno proslavo nacijske stranke.

Za malim, pa dobro znanim mestecem Berchtesgaden se dviga hrib Obersalzberg, in tam, v zaklonu, da se od daleč ne vidi, je tipična alpska hiša "der Berghof", ki si jo je vodnik izbral za svojo letno rezidenco. Novodobni romarji prihajajo tja peš, v avtih in omnibusih, preblizu pa ne pride nobeden. Močne ograje iz bodoče žice branijo prehod in rjavosrajčniki na stolpičih ali pa skriti kdove kje varujejo führerjev mir. Nobena straža še ni bila tako skrbno izbrana, kakor ti Hitlerjevi pretorijanci. In v tem zatišju opravlja mogočni gospodar Nemčije svoje posle. Ž njim je vedno njegov adjutant Brückner, njegov osebni stražnik Schaub, zdravnik dr. Brandt, šofer Kempka in navadno časniki šef Dietrich. Kadar so važni državni opravki, ne gre v Berlin, ampak pokliče Göhringa ali Göbbelsa ali Schachta ali vse tri. Včasih pozove tudi maršala Blomberga in ministra za zu-

nanje zadeve Neuratha, in pred kratkim se je pojavil v Berghofu tudi general Faupel, Hitlerjev poslanik pri Francovi "vladi". Meissner, eden njegovih tajnikov, je moral toliko krat v Berghof, da se mu je zazdelo bolj praktično najeti hišo v Berchtesgadenu.

Po Nemčiji pripovedujejo mnogo dovtipov in šaljk o Hitlerjevi navadi, ampak pri tem pazijo dobro, da jih ne bi slišal kdo, ki ne bi smel slišati takih reči, zakaj to bi utegnilo biti nevarno.

V deželi je nekoliko ljudi, ki so lepemu Adolfu podobni, kakor da so mu dvojčki. Eden teh je igralec Leisenbogh, drugi je mehanik Schmälzle. V Nürnbergu so enkrat trdili, da so videli Hitlerja na raznih mestih ob istem času. V Berlinu trdijo—ne glasno, seveda—da se je na parado na Tempelhofer Feldu v Hitlerjevem avtu peljal njemu podobni nadomestnik, sam pa da je prišel v drugem avtu, ki je vozil s prepovedano hitrostjo. Kadar se mora javno pokazati, je daleč od vseh gledalcev in obkrožen s trojnim krogom straže. In seveda je tajna policija vsepovsod, z velikimi očmi in dolgimi ušesi.

Zakaj toliko skrbi za varnost moža, o katerem trdijo, da ga ljubi ves narod, kakor še ni ljubil nikogar?

Na to vprašanje odgovarjajo ljudje po tihem, da se Hitler boji, da ga je strah v Berlinu, da ne zaupa železnicam in se zaradi tega poslužuje le letal, in da ne more mirno spati razen v trdnjavi v bavarskih Alpah.

Če pa je to res—česa ali koga se boji? ... Seveda ni težko razumeti, da so pravljice o neskončni vdanosti nemškega naroda izmišljene. Ali s tem še ni razložen strah, ki leze v kosti. Resnično veliki nasprotniki njegovega režima so v tujini, v koncentracijskih taborih, v ječah; za druge skrbi tajna policija, katere se ljudje bolj boje kot vraga. In vsaj na svoje straže bi se Hitler lahko zanašal. Pa se ne. Socijalisti, komunisti, centristi niso atentatorji. Odstranitev Hitlerja ne bi odpravila nacijskega režima. Ampak v Nemčiji so drugi ljudje, ki nimajo, kakor se zdi, nobenega političnega prepričanja, nobenega gospodarskega načela, ampak le osebno sovraštvo, žgoče in neugasno sovraštvo do Hitlerja samega. Znamenje teh ljudi sta dve črki: R. R. In skoraj vsakdo v Nemčiji ve, da pomeni to Roehm's Rächer—Roehmovi maščevalci.

Bil je čas, še preden je Hitler po Hindenburgovi popustljivosti prišel na vrhunec, ko se je zdelo, da je bil Roehm najboljši njegov prijatelj. On ga je privedel v Nemčijo, katero je bil zapustil, ko ni bilo več prilike za vojno; on mu je poveril organizacijo svojih rjavosrajčnikov. Roehm in njegovi desperadi pa so opravljali zanj najtemnejša dela. Ti ljudje so pobijali komuniste, ustrelili socijalističnega ministra Rathenaua in katoliškega Erzbergerja, strahovali delavce in republikance sploh, vse v imenu "patriotizma", v resnici pa iz banditskega nagnenja. Roehm je pomagal Hitlerju do moči in potem postal njegov minister. A komaj je ta bil nekaj več kot eno leto nekronani cesar Nemčije, je dal svojega prijatelja in celo vrsto njegovih pristašev brez tožbe in brez razprave pogubiti.

Mnogo ljudi v Nemčiji je pozabilo na to. Ne pa vsi. Roehmovi sledniki, katerih niso bili Hitlerjevi biriči takrat dosegli, so se po 30. juniju 1934 združili v tajnem terorističnem društvu, kateremu je glavni cilj maščevati se nad Hitlerjem. Nekateri je Gestapo — Geheime Staats Polizei — izvohala in brez procesa spravila s poti. Drugi—in nihče ne ve, koliko jih je—pa še vedno grene življenje Hitlerju in mu ne dajo mirno spati. Razen na Obersalzbergu ni nikjer varen, da ne najde črk R. R. na kakšni steni, v knjigi, ki jo je mislil čitati, ali celo na zglavju.

V bavarskih hribih ga varuje 250 gardistov, specialno izbranih in izvežbanih. Vsak je nad šest čevljev visok, zanesljiv strelec, izurjen v japonski rokoborbi in telesno močan. Oni stražijo vse hodnike, sobe, kuhinjo in vso okolico.—Pred kratkim so preložili cesto na vrh gore, tako da je sedaj kakšnih dve sto vatlov oddaljena od njegove hiše. In po Berchtesgadenu pripovedujejo sledečo storijo: Enkrat, ko je bil Hitler odsoten, so častniki postavili k nekemu oknu figuro, podobno Führerju; potem so namestili vojake na precej oddaljenem griču, s katerega se pa hiša dobro vidi in so dali streljati na omenjeno figuro iz pušk, opremljenih z daljnogledi. In nekoliko strelcev je—zadelo figuro. Ko se je Hitler vrnil, so ga naprosili, da je kupil grič in nihče ne sme sedaj tja.

Vpričo vsega sveta se kaže, kakor da je na čelu Nemčije velikan. Zdi pa se, da je majhen in slab. In veselo ni njegovo življenje.

Letalstvo v sedanji Rusiji

O ruskem letalstvu se že nekaj let mnogo govori in piše — včasih prijazno, včasih sovražno, zdaj objektivno, zdaj porogljivo, tu navdušeno, tam zaničljivo. Zdi se pa, da se vodilni krogi v Zvezi Sovjetskih Socijalističnih Republik kaj malo ozirajo na povesti in ocene v inozemstvu, pa nadaljujejo po svoji poti z neko vnemo, ki bi se skoraj lahko imenovala fanatizem.

Ni še dolgo, kar je rdeča armada prese-netila tuje vojaške goste pri manevrih z novotarijo, ki je marsikateremu gledalcu sapo zaprla. V teku bojnih vaj se je pojavila ogromna jata letal, ki je nenadoma poletela za "sovražnikov" hrbet in krožila tam nekaj časa visoko v zraku. Naenkrat so se iz teh umetnih ptic izluščile človeškim slične podobe in začele padati. Ko so bile že skoraj nevarno blizu zemlje, so se razpela nešteta padala, in preden so se gledalci prav zavedli, se je velik oddelek, popolnoma oborožen in opremljen, izmotal iz mrež in bil formiran za akcijo.

Koliko važnosti more to imeti v resni vojni, je vprašanje, ki ga ni treba reševati nam. Stvar pa kaže, da se bavijo v Rusiji z letalskimi problemi vsaj tako intenzivno kakor po deželah, ki se štejejo za vodnice v letalstvu.

Drugo resnično presenečenje je doživel svet, ko so prišle vesti, da se je posrečilo skupini znanstvenikov z življenskimi potrebščinami in znanstvenimi napravami pristati na ogromni ledeni plošči tako rekoč prav na severnem tečaju, kjer naj bi za študije ostali približno leto dni in obenem pomagali letalcem v arktičnih krajih. Za to so kmalu dobili priliko. Vsem sta še v spominu poleta ruskih letal, vsak s tremi letalci, iz Moskve v zapadne kraje Zedinjenih držav, o katerih so dnevni časniki obširno poročali in ki dajeta slutiti, da postane severni tečaj važna točka za letanje med vzhodom in zapadom.

Ne glede na vojaške probleme ima letalstvo za Rusijo izredno velik pomen. Pogled na zemljevid nam pokaže silno obsežnost krajev, združenih v ZSSR. V deželi se marsikaj spreminja. Industrija se razvija v krajih, ki so bi-

li pred revolucijo še docela nomadski. Šole se odpirajo ne le za Ruse in Ukrajince in Nemce, ampak za Turkmene, za Čukce, za Samojede. Očitna je tendenca, da se spravi vse prebivalstvo v nekakšno, četudi pestro in mnogojezično enoto. Med težavami, s katerimi se morajo resnično napredni elementi v tem pogledu boriti, je pa ena največjih pomanjkanje komunikacij. Sovjetska zveza je zgradila nekoliko novih železnic, predvsem pač za vojaške potrebe, toda vse to je kakor kaplja v morje. Dobrih cest primanjkuje na vseh koncih in krajih. Po Volgi in Dnjepru je plovba precej urejena, druge reke pa niso mnogo vredne za to. V Severnem morju so se posrečili nekateri poskusi, ki jih je večinoma vodil profesor Šmid, s paroplovno zvezo med evropsko Rusijo in severnim vzhodom Azije. To je bilo izredno važno, ko je huda lakota preti-la ondotnim plemenom. Toda to je silno težko delo in je v najboljšem slučaju mogoče le nekoliko mesecev.

V teh razmerah daje letalstvo odgovor na nešteta vprašanja. In zdi se, da kaže ljudstvo v Rusiji izredno mnogo smisla za stvar. Ustanovila se je "Zračna zveza," ki šteje že okrog 15 milijonov članov in ima na stotine letališč od Severnega do Črnega morja, od Moskve do Vladivostoka. Raba padala pa je postala nekakšen naroden šport ne le za odrasle, temveč tudi za mladino. Posebne dneve imajo, ko nastopajo letalci po vseh krajih dežele v navzočnosti nešteti gledalcev in se spuščajo s padali iz letal, občinstvo pa ne kaže nič manj navdušenja kot množice, ki se zbirajo za nogometne in druge tekme po Ameriki. Nekatera letališča so tako urejena, ne le za praktične potrebe letalcev in občinstva, ampak tudi za oči, da ni v vsej Evropi lepših. In kadar se dvignejo letala v zrak, do kakšnih pet tisoč metrov višine in se razvrste v ogromen krog, pa zadoni trobenta in se prikaže petsto muh v zraku, ki hitro rastejo, pa se nenadoma spremene v raznobarvne cvetlice, bele, modre, rdeče, zelene, rumene, je to pogled, ki prevzame s svojo neprimerno lepoto vse gledalce. Cvetli-

ce plavajo počasi navzdol, se spremene v ogromne dvojne dežnike, in naposled imajo letalci trdno zemljo pod nogami. Letalci — in letalke. Zakaj dekleta se udeležujejo teh vaj z enakim navdušenjem kakor moški. In njih število ni majhno. Pravijo, da je kljub neizprosni pogojem z ozirom na telesno sposobnost in strogim zahtevam ob uvodnih vajah mnogo več priglasičenih, kot je prostora na letališčih in padal.

Mladina ne začenja s spuščanjem iz letal. Po javnih parkih in igriščih imajo nekoliko tisoč stolpov, do dve sto metrov visokih, in urejenih tako, da športniki z vrha zdrsnejo, kadar imajo že razpeto padalo pričvrščeno. Mnogo fantov in deklet pa ima izkušnje že prej, zakaj celo za dvanajstletne otroke imajo po osemdeset do sto čevljev visoke stolpe, s katerih se lahko spuščajo s padali, ki jih

nadzorniki ravnaajo z vrvjo, tako da veter ne more napraviti nobene škode. A po igriških parkih so stolpiči, komaj petnajst čevljev visoki, kjer posebni nadzorniki pazijo, da se ne zgodi nič hudega štiri in pet letnim paračutnikom, za katere je to oponašanje starejših bolj privlačno od vseh drugih iger.

Koliko "praktične" prednosti imajo te igre, je postranska stvar. Važno je pred vsem, da zabavajo otroke. Neizmerno jih zabavajo. Škodijo jim ne. Telesno jim utegnejo koristiti. Zanimanje za letalstvo se na ta način širi in utrjuje, in četudi je razumljivo, da ocenjujejo, vsaj za enkrat, vse poskuse in sadove na tem polju predvsem s pogledom na vojne interese, bo vendar nekoč tudi Rusija lahko posvetila mnogo več zanimanja miru kot vojni, in tedaj ji najbrže prinese splošni smisel za letalstvo ogromne koristi.

Ob zadnji uri

Etbin Kristan

(Nadaljevanje.)

RAUHENBURG (*pri odprtih vratih; govori v predsebj*) Sedita, ker je mogoče, da bosta morala kaj dlje čakati. (*Zapre vrata.*)

MIRA (*pohiti k Ivanu in ga objame.*)

IVAN—mira, Mira, ne joči. (*Ji boža lase.*)
Vojna je vojna.

MIRA—Oh, Ivan!

IVAN—Vidiš, Mira, tako sem srečen, da te še enkrat vidim! Saj nisem mogel upati.

RAUHENBURG—Gospod Gornik, nobenega resnega razloga ni, da bi se vaša sreča morala omejiti na ta kratki trenotek. Vsi pogoji so dani, da lahko uživate dolga leta raj tega krasnega doma.

IVAN—Znano vam mora biti, gospod grof, da so moje ure štete.

RAUHENBURG—Mogoče, da bi se to še dalo izpremeniti.

IVAN—Kaj namigujete? Vaše besede zvene kakor obljubovanje kakšnega pomiloščenja. Nobena milost pa ne more nadomestiti pravice. Moja obsodba je bila krivična.

RAUHENBURG—Gospod Gornik...!

IVAN—Ne motite me. V mojem položaju

ima človek pravico govoriti resnico. Po krivici sem bil obsojen in vam je to gotovo znano. In sedaj je videti, kakor da mi ponujate življenje. Torej sem bil obsojen zato, da bi se moje življenje moglo postaviti za ceno—česa?

RAUHENBURG—Gospod Gornik, jaz ne predstavljam sodišča, braniti pa moram tudi sodno oblast zoper krivične napade.

IVAN—Sodno oblast? Vi imenujete zavod, ki obstaja za to, da izpolnjuje voljo silnikov, sodišče?

RAUHENBURG—Razburjeni ste, a dovolj sem človek, da to razumem. Morda bi v vašem položaju tudi jaz tako ravnal. A preden nadaljujete, izvolite pogledati moje pooblastilo. (*Vzame iz žepa nekaj spisov in izroči enega Ivanu.*) Lahko se prepričate, da ni pametno govoriti kakor ste začeli. Ker razumem, da vas razmere delajo bridkega, izbrišem vaše dosedanje besede iz spomina.

IVAN—Kako ste dobri!... Kako razumete!... Pa ste vendar prezrli, da se človeku v mojem položaju ni treba bati nobenega prikrita žuganja.

MIRA—Ivan...!

RAUHENBURG—Žuganje! Žuganje! . . . Nasprotno. Kar vam prinašam, je več od vsega, kar bi bili mogli pričakovati v najbolj optimističnih urah.

IVAN (*je pregledal Rauhenburgovo pooblastilo in mu ga vrača*)—Kaj je torej predmet kupčije, ki bi jo radi sklenili?

RAUHENBURG—Jaz bi imenoval stvar drugače. Ali če vam je tako ljubše, jo lahko imenujemo kupčijo. Saj prodira v naših časih spoznanje, da ni trgovina nič slabša od drugih poklicev in kupčevalec je lahko toliko vreden kolikor knez.

IVAN—Zlasti, če ima dobre oči za dobiček. — Kaj bi mi torej radi prodali?

RAUHENBURG—Tak trgovec sem, da ne prodajam, ampak ponujam darila. In ker pravijo, da ljubite svoj narod tako, da bi dali tudi življenje zanj, se ne bi smeli obotavljati niti za trenotek, ampak pograbit z obema rokama dragoceno darilo. (*Poda Ivanu drug spis.*)

IVAN (*pregleduje spis*)—Načrt. — Pogodba centralne vlade z zastopniki naroda. (*Čita zase.*) Čudno, prečudno!

RAUHENBURG—Da vam toliko ponujamo, kaj?

IVAN—Da prihajate vedno prepozno.

RAUHENBURG—Kako?

IVAN—Nekdaj je bil na zemlji mir, ljudje so orali njive, sejali in želi, otroci so zahajali v šolo, po tovarnah so brenčala kolesa, slišati je bilo pesmi in mladina se je vrtela na plesiščih. Da, bojevali smo se tudi takrat, ampak krvi nismo prelivali. Če bi bili prišli v tistih časih s tem, bi vam bili nemara podpisali vse in morda celo priredili bakljado. Toda zdi se, kakor da so minila stoletja od takrat. Pa mislite, da se ni nič izpremenilo? Ognjeniki bruhajo na vseh koncih in krajih, plameni ližejo mesta in vasi, a v tem svetovnem ognju je izgorela tudi naša vera v vaše obljube in pogodbe. Preštejte žrtve, če jih morete prešteti, pa povejte: ali naj bo ž njimi poplačano, kar bi v davnih, pozabljenih časih bilo komaj dovolj? Ne! Danes zahtevamo več. Danes zahtevamo vse.

RAUHENBURG—Gospod Gornik, jaz imam tudi nekoliko smisla za romantiko. Ampak ta spada v knjige. Spravite vse to v verze in zadeklamirajte, pa vam zaploskam. Ali tukaj

stojimo v življenju in pomeniti se moramo stvarno. Ej, ne zamerim vam, če vam gredo sanje v daljave in višave. Le to je: kar dosežete v sanjah, izgine, kadar se zbudite. Jaz pa vam dajem, kar se lahko prime in kar ostane. In priznati morate, da vam dajem mnogo.

IVAN—Vi dajete. A kaj pravzaprav zahtevate od mene?

RAUHENBURG—Nič—razen vašega podpisa.

IVAN—Nič—razen mojega izdajstva. Kako majhna cena za tako veliko darilo! In vendar je premajhno.

RAUHENBURG (*posmehljivo*)—Premajhno! Kaj pa bi vam zadostovalo?

IVAN—Le velika pola belega popirja, na kateri vašega podpisa sploh ne bo več treba.

RAUHENBURG—To bi bilo prekrasno, če bi imeli le senco upanja, da morete doseči več kot moje ponudbe.

IVAN—Bilo bi neumno, če bi vi imeli kaj upanja, da nas bo vaša roka še dolgo mogla držati za vrat.

RAUHENBURG—Gospod Gornik, zdi se, da ste pozabili, kakšen je vaš položaj, pozabili, da pomeni vaš podpis na tej pogodbi tudi vaše življenje.

IVAN—O zares! V skrbah ste za moje življenje.

MIRA—Ivan, Ivan!

OLGA—Brat moj!

IVAN—Dobro in blago je vaše srce in mučiti ne znate duš. . . Mira in Olga, hudo mi je za vaju, ampak kriv nisem jaz in minilo bo. (*Se obrne k Rauhenburgu.*) A vi? Čas je šel mimo vas in slišali niste njegovih glasov. Zato bo moral iti preko vas. . . Ves svet kipi in vre, v globočinah pokajo in se prevračajo skale, hribi se majejo, viharji divjajo s tuljenjem in vreščanjem in blaznost pleše vsa zdivjana in hrešči in smrt poje pesem zmago-slavlja. Ali ne razumete, da je nekaj moralo poseči tudi v naše duše, globoko v naše duše, kjer je spalo nezaslučeno čudo?

RAUHENBURG—Kakšno čudo?

IVAN—Čudesa se ne razlagajo. Kadar pridejo iz svojih tajnih skrovišč, se pokaže njihova moč, ki je silnejša od okovov in ječ in smrti. Preden me je objela, bi me bila vaša obsodba potrla. Vaš ljubeznjivi razgovor vpri-

čo moje žene in sestre bi me pobil. Preudarno ste računali, gospod grof, ko ste vlivali nade v srce teh dveh dragih žensk. (*Mira in Olga zbegani prihitita k njemu. On objame vsako z eno roko.*) Treba me je bilo pripeljati sem, da vam bo uspeh zagotovljen. Pa je vendar napaka v vaših računih. Kar je bilo včeraj, ni več. Drugače mislimo in drugače čutimo, tako da vi ne morete razumeti, ker niti sami ne izkušamo, da bi razumeli. Kar se mora zgoditi, se zgodi. Jaz sem pripravljen. Lahko me ustrelite jutri zjutraj. A vi? ... Pojdite iskat—pa ne dobite ne enega podpisa za svojo kupčijo.

RAUHENBURG—Če bi vas slišali sodniki, bi vas res jutri zjutraj ali pa še nocoj ustrelili. In mogoče je, da jaz res ne bi dobil nobenega podpisa. Vaš narod pa tudi ne bi dobil privilegijev, ki mu jih ponujam. Mi iščemo prijateljski sporazum; z rebeli se govori drugače.

IVAN—Dokler se more govoriti drugače.

RAUHENBURG—Kaj zopet mislite?

IVAN—Mislim, da so štete moje ure. To pomeni malo, kadar jih umira na tisoče vsako minuto. Ali štete so tudi ure vašega gospodstva in kaj to pomeni, lahko ocenite sami.

RAUHENBURG—Rekli ste, da ste bili obsojeni po nedolžnem. Vsaka vaša beseda potrjuje, da je bilo za vašo obsodbo sto razlogov.

IVAN—Ne govorimo o sodbah in pravici. Bojujete se in dokler mislite, da ste močni, upate na zmago, pa se poslužujete sredstev, ki jih imate. Pravica?—To je beseda, ki si jo izposojajo sužnji in tirani, norci in modrijani, a vsak ji podtika drug pomen. (*Odpelje Miro in Olga vsako do enega naslanjača in ju posadi.*)

RAUHENBURG—Gospod Gornik, vaše misli so polne zmot. Treba je razjasniti položaj. Prepričan sem, da pridete do boljšega spoznanja. Prosim vas, da stopite za trenotek v predsobje, da izpregovorim dve, tri besede z vašo milostivo gospo soprogo.

IVAN—Razumem. Srednjeveško mučilnico mislite modernizirati. Mira, odpusti mi, da trpiš. Meni je žal in ti veš to. (*Hitro odide v predsobje.*)

(*Zunaj se megla polagoma razblinja. Na Gradu se spoznava črno rumena zastava.*)

RAUHENBURG—Milostiva, upal sem, da storite kaj za rešitev svojega soproga.

MIRA—Kaj naj storim? Za božjo voljo, kaj naj storim?

RAUHENBURG—Želite li njegovo smrt?

MIRA—Ne, ne—nebesa, ne!

RAUHENBURG—Jaz ga ne morem rešiti, če mi vi ne pomagate. In vi, gospodična Olga, vidite brata tako rekoč pred puškami eksekucijske čete, pa ne ganete z mezinem.

OLGA—To je tako okrutno, tako strašno...

RAUHENBURG—Kdo je kriv, da je spletkaril zoper državo in se pri tem vjel? Po kaj je hodil v Zagreb? Čemu se je družil z ljudmi, o katerih vemo, da so hoteli omajati disciplino naših vojakov? Ali morete imenovati vlado, ki je kljub temu pripravljena prizanesti, okrutno?

MIRA—Moja glava! Moja glava! Kakor da se spuščajo svinčeni oblaki z neba in mi hočejo zdrobiti lobanjo.

OLGA—Mira, jaz bi umrla!

RAUHENBURG—Moji dami, zdi se mi, da bi bilo manj potrebno skrbeti za umiranje, kakor za življenje. Gospod Gornik ne more še normalno misliti. Niste li slišali, kako so zmedene njegove besede? Fanatik je, pa se mu zdi, da bi pokazal strahopetnost, če bi se izognil smrti. Sumnjičav je, pa misli, da mora biti nepošteno, kar mu ponujam, ker mu obenem dajem življenje. Ni li očitno, da ne more spraviti misli v sklad? Ali ne vidite, da se vrti okrog ene temeljne zmote in da je vsled tega zmota vse, kar misli in govori?

MIRA—Kako naj pomagam jaz? Kaj naj storim?

RAUHENBURG—Jaz ga ne morem rešiti njegovih fantastičnih in bolečnih idej. V meni vidi sovražnika. Vsaka zdrava glava bi razumela, da je vsa resnica na drugi strani. Ampak jaz mu ne morem vcepiti zaupanja. Ljudje, ki jih ljubi in jim verjame, mu morajo dokazati zmoto. Vajina naloga je to. Če ga ve dve ne pripravite do tega, da se reši, bo ustreljen, jaz pa si umijem roke.

MIRA—Olga, pomagaj mi! Ta misel me umori. Vse, vse rajši kakor njegovo smrt. Kaj je ves svet brez njega? Kaj šteje vsa politika, če velja njegovo življenje?

RAUHENBURG—Govorite ž njim, milo-

stiva! Vaša ljubezen se mi zdi tako mogočna, da ž njo lahko raztopite ves ledeni zid, ki ga je zgradil okrog sebe. Ali hoteti morate! Vaša volja mora biti tako močna, da se ji njegova ukloni.

MIRA—Gospod grof, pokličite ga!

RAUHENBURG—Najbolje bo, da govorite sami ž njim. V moji navzočnosti vas ne bi mogel poslušati z vsem srcem. Vi pa morate tudi govoriti z vsem srcem... Ali naj pride?

MIRA—Prosim.

RAUHENBURG (*pokliče Gornika iz pred-sobja in potem odide na drugo stran.*)

IVAN (*pride. Mira ga objame in skuša zatirati ihtenje.*) Potolaži se, Mira. Meni same-mu ni kdo ve kako lahko, a če se umiriš, mi olajšaš te ure.

MIRA—Ne, ne, Ivan, ni ti treba umreti. Ne smeš umreti! Le hladno preudari vse, pa moraš spoznati, da brez skrbi lahko sprejmeš Rauhenburgove ponudbe.

IVAN (*jo odvede do naslanjača in jo po-sadi.*)—Motiš se, Mira. Ti si zbegana, pa ne vidiš pasti, ki nam jo zopet nastavljajo. Jaz jo prav jasno vidim. Podpišimo danes sporazum, ki ga mislijo izlisjati, pa si zvežemo roke in ne bomo mogli storiti tega, kar bo mogoče morda v enem tednu, v petih, v treh dneh, ali pa nemara jutri.

MIRA—Ponuja nam toliko, da bi bili nekdanj smatrali to za najvišji cilj. Če danes ne podpišete, napravijo jutri lahko križ čez vse. In kaj tedaj?

IVAN—Tisti časi so minuli, ko so lahko delali križe čez vse naše pravice.

OLGA—Rauhenburg ima vesti o novih zmagah.

IVAN—Kje jih je dobil? Kdo je naredil čudež?

MIRA—Z Dunaja so mu telefonirali.

IVAN—Po telefonu se prav tako lahko laže kakor v časopisih. V tem so vedno bili mojstri.

MIRA—A če so vesti vendar resnične? Kako naj vemo mi? Ivan, ti si storil dovolj. Nihče ti ne more očitati slabosti. Čemu dopri-našati nepotrebno žrtev, ki uniči mene, udari Olgo, oropa tvoje prijatelje in ne prinese ko-risti nikomur?

OLGA—Ivan, tebi se je težko odločiti.

Smrt se ti ne zdi tolika žrtev kolikor izpol-nitev najinih prošenj. Doprinesi težjo žrtev. Pobotaj se z Rauhenburom.

IVAN—Olgica, tudi ti hočeš priložiti mo-jemu bremenu? Nisi li ti poznala vseh mojih ciljev in upov? Ali mi nisi bila pomočnica v časih, ko se je vse zdelo kot utopija sanjar-skih fantastov? In sedaj, ko smo pred izpol-nitvijo, bi me zapustila?

OLGA—Pa če se motiš, Ivan? Če položaj ni tako ugoden, kakor se ti zdi? Če ljudstvo ni dovolj pripravljeno? Če zmagujejo naši gospodarji?

MIRA—In če veš, da jaz ne bi mogla pre-živeti tvoje smrti? Ne take nagle, strašne smrti?... Veš, da sem živela le v tvoji lju-bezni. Le spomni se nekdanje sreče, ki sva jo uživala skupaj, pa ti mora biti jasno, da je to pregrozno.

IVAN—Poslušaj me, Mira. Vse te misli sem že pretrpel v svoji duši in lahko mi ver-jameš, da je strup bil grenak. Kadar postanejo ure kratke, misli glava mnogo, mnogo v krat-kem času. In vendar tudi najhujši udarci niso mogli ubiti zavesti, da se mora zgoditi, kar—kar je potrebno.

MIRA—Ivan, ti me ne ljubiš. Če bi me, ne bi mogel govoriti tako.

(*Konec prihodnjič.*)

KAJ SO OPAZOVALI SKANDINAVCI

Angleški državni radio je pred nedavnim povabil eno Danko, enega Norvežana in eno Švedko, da povedo, kaj je naredilo nanje največji vtis v Angliji. Vsak je imel pet minut časa in vsi so mislili, da žele Angleži slišati resnico. In ne da bi se bili zmenili, so vsi trije prišli do enakega zaključka. Povedati so znali tudi kaj lepega, toda največji vtis je napravila na vse tri ogromna razlika med bogastvom in revščino v bogati Angliji. Skandinavske dežele niso bogate, toda takih slik siromaštva, kakršne so videli v Angliji, tam ni.

Herbert Agar, ki piše o tem, pripoveduje, da je pred kratkim obiskal kraje v severni Karolini, kjer sade tobak. Da je prišel tja, se je z avtom peljal skozi gorovje vzhodnega Kentuckyja in po vzhodnem Ten-nesseju, pa pravi: bojim se pomisliti, kaj bi Skandi-navci, ki jih je angleška revščina tako prišla, rekli, če bi videli našo. Če je Anglija bogata v primeri z Dansko, Norveško in Švedsko, so Zedinjene države bo-gate v primeri z Anglijo. Naši viri v primeri z našim prebivalstvom so večji od onih vsakega drugega naroda. Naši bogati ljudje so bogatejši od onih vsakega dru-gega naroda. Del našega prebivalstva, kateremu se res dobro godi, je večji kot v vsakem drugem narodu. In del našega prebivalstva, kateremu se tako slabo godi, da se mora človeku gabit, je tako velik, da bi nas moralo biti vekomaj sram...

Pa se vendar nekateri ljudje čudijo, kako da se delavci organizirajo in celo štrajkajo!

Kapa nevidnosti

Kdo si ni včasih zaželel, da bi postal vsaj za nekaj časa neviden? Kadar je človek v kopelji, ne mara nobenih prič. Zato so skoraj vsi narodi v svojih mitologijah in pravljicah imeli junake, ki so se na ta ali oni način lahko naredili nevidne.

V naših časih se ljudje ne zanašajo več na čarovniške kape, ki bi skrile človeka vsem očem, ampak pričakujejo od znanosti, da jim reši tudi to uganko. Če zna narediti, da se nam prikaže pred nosom, kar se v resnici godi na milje in milje daleč od naših oči, zakaj ne bi našla tudi sredstev, s katerimi bi se skrilo, kar je? Po časopisih smo večkrat res čitali vesti o prej neznanih žarkih, s katerimi se doseže nevidnost. In ljudem, ki so to verjeli, ni preveč zameriti, zakaj v kratki dobi so res našli toliko "novih" žarkov s čudovitimi učinki.

Vendar pa doslej ne poznamo nobenih takih žarkov in veliko vprašanje je, ali je kaj takega v soncu in drugih virih svetlobe. Kljub temu se zdi, da umetna nevidnost ni več nemogoča.

Na Dunaju so letos od maja do julija imeli higijensko razstavo in tam je Armand Pinther kazal, kako zna napraviti ljudi nevidne.

Pinther je bil rojen v Gradcu in je prej bil častnik v avstrijski armadi. Zelo se je zanimal za fiziko in ker mu šola ni dala toliko znanja na tem polju, da bi ga bilo zadovoljilo, se je sam učil. Kako mu je prišla v glavo misel, kateri je pozneje posvetil svoje delo, ni razodel nikomur, pač pa je povedal, da je porabil štiri leta za svojo teorijo, potem pa je dve leti delal, da praktično izvede svojo iznajdbo.

Claude Vivieres, ki piše o tem v nekem pariškem listu, pravi, da se je v času omenjene razstave drenjalo na tisoče in tisoče ljudi okrog prostora, kjer je Pinther razkazoval svoj izum. Vsi so bili skrajno začudeni, vsi prepričani, da ne gre za nikakršen hokus pokus, nihče pa ni uganil sredstva, katerega se Pinther poslužuje, razen da gre—kar tudi sam pravi—za proces na podlagi nekega fizikalnega načela.

Za svojo demonstracijo ne zahteva izumitelj nič drugega kot sobo, ki je odprta na eni

strani, da morejo gledalci opazovati eksperiment. Očividci se lahko približajo osebi ali predmetu, ki naj postane neviden toliko, da se ga lahko dotaknejo in se prepričajo, da se ni premaknil, ko je bil skrit očem. Včasih postane predmet prozoren in potem bolj in bolj meglen, dokler ne izgine iz vida. Včasih pa izgine hitro; ena tridesetinka sekunde je najkrajši čas, v katerem more stvar postati nevidna. Pinther lahko regulira hitrost po svoji volji. Še več. Na podoben način, kakor so signalne luči po uicah, ki ravnaajo promet, avtomatično urejene, da se menjajo, lahko napravi, da oseba ali predmet avtomatično izgine in se zopet prikaže in se to redno ponavlja.

V slučaju počasnega izginjevanja je predmet v začetku popolnoma jasen kakor se vedno kaže; polagoma postaja meglen, medtem pa se kažejo v ozadju drugi predmeti, ki so prej bili skriti, pa so še nejasni. Na koncu so ti predmeti popolnoma jasni, predmet, s katerim eksperimentira, je pa tedaj popolnoma neviden. Ampak navzoč je še vedno in gledalci se smejo o tem prepričati. Lahko se ga dotaknejo z roko ali s palico, a kadar pride roka ali palica dosti blizu skritemu predmetu, oziroma osebi, postane tudi roka ali palica ali del palice neviden. Da postane predmet zopet viden, se Pinther poslužuje enake metode in proces je zopet lahko hiter ali pa počasen.

Razumljivo je, da izumitelj ni odkril javnosti svoje tajnosti, slutijo pa, da ima elektrika s tem kaj opraviti. V Avstriji je izum patentiran, ampak Pinther pravi, da ga nikdar ne izroči kinematografskim podjetjem ali publicističnim agentom, da ga ne bo mogla rabiti policija in da se ga vojaštvo nikdar ne bo smelo posluževati. To so vse lepi nameni, ampak človeku se vsiljuje dvom, ali bo mogel varovati svoj izum tako kakor bi ga rad. Pred vsem je težko verjeti, da ne bi policija pograbila take koristne naprave, če jo more doseči. Kar pa se tiče vojaštva, ni bilo še nobene iznajdbe, katere ne bi bilo porabilo za pospeševanje sistematičnega ubijanja.

In moderni tolovaji?... Nemara je Pinther pozabil nanje.

Umetnost v tretjem rajhu

V tedniku "New Masses" poroča Barrie Stavis o zanimivem sestanku z Adolfom Zieglerjem, predsednikom Državne zbornice grafičnih in plastičnih umetnosti v Berlinu. Stavis pripoveduje:

"Še pred kratkim je bil Adolf Ziegler neznan akademičen slikar, ki se ni mogel pohvaliti z nobeno drugo posebnostjo, kot da je bil Hitlerjev osebni prijatelj. Hitler in Göbbels sta uvaževala, koliko propagande bi se lahko iztisnilo iz grafičnih in plastičnih umetnosti pa sta iskala človeka, ki bi spravil tako propagando v pravi tir in jo vodil. Število primerenih kandidatov se je izbiranjem krčilo in na posled sta se odločila za Zieglerja. To je bila izvrstna nacijska izbira, zakaj Ziegler je poslušen, delaven, nima fantazije in je osebno vdan Hitlerju.

Da bi dobil potreben ugled, je bil imenovan za učitelja slikarstva na monakovski akademiji. Kmalu na to je postal predsednik Državne zbornice za grafične in plastične umetnosti (RKGPK). Njegove dolžnosti na tem mestu zahtevajo toliko časa in energije, da ima kaj malo prilike, da bi sam kaj slikal.

Zieglerjeve dolžnosti se skoraj naravno dele na tri dele:

1. Da napravi iz vsakega nemškega umetnika plačujočega člana RKGPK;
2. Da odstrani iz nemških muzejev vsako umetnino, ki ne ustreza nacijskim zahtevam;
3. Da prireja razstave nacijske umetnosti, tako da se ljudstvo pouči o skrivnostih "Reichskulture".

Rad bi bil izvedel, kako deluje RKGPK, pa sem začel s svojimi vprašanji. Zdelo se mi je pametno omejiti ta vprašanja na tisto umetniško panogo, o kateri mora biti najbolj poučen, to se pravi, na slikarstvo.

"Vsak umetnik mora postati član RKGPK?" sem vprašal.

"Seveda."

"In njih slikarstvo mora biti rajhskulturna umetnost?"

"Naravno."

"Zdi se mi, da ne razumem, kaj pomeni

"rajhskulturna" umetnost. Ali bi mi razložili?"

"Opisal sem stvar tu, v katalogu."

Dal mi je katalog nemškega oddelka na pariški umetniški razstavi. "Imam ga tudi v angleščini". Pokazal je s prstom na odstavek in čital sem:

"Nemška grafična in plastična umetnost je osnovana na stari tradiciji, ki je mnogo starejša od romanske cerkvene arhitekture. Čim bolj je moderno preiskavanje nemške davnine globoko in brez predsodkov, tem bolj postaja jasno, da je ne le umetnost epičnega pesništva v legendi in petju, ampak tudi umetniško predstavljanje v simbolih in slikah osnovni dar, ki ga je narava podala rasi, iz katere je še vedno sestavljeno jedro nemškega naroda."

Prečital sem to dvakrat, drugič bolj osupnjen kakor prvič, pa sem dejal:

"Prav zanimivo. Ampak povejte mi, prosim, kakšni specijalni predmeti spadajo pod poglavje priznane rajhskulturne umetnosti?"

"Slika krasne gole nemške ženske."

"Zakaj to?"

"Da se podkrepi ideal perfektnega telesa. In tudi zato, da se sugerira nemškim možem mnogo nemških otrok."

Opazoval sem ga, če bo s kakšnim znakom, vsaj z očesnim migljajem pokazal, da je to privatna šala. Ampak Ziegler ni pomežiknil, temveč je bil resen kakor smrt.

"Kaj še?" sem vprašal.

"Nemška krajina, polna sadov. Nemški kmetje pri delu, ali pa še bolje pri igri. Nemška družina z mnogimi otroci. Nemško mora biti in resnično."

"In vseh 45.000 član v RKGPK priznava ta načela?"

"Kajpada."

"Nobenih odpadnikov ni?"

"Nobenih."

"Še eno vprašanje, preden se poslovim. Čital sem v new yorških listih, da je Nemčija bankrotna in da ne zadostuje hrane. Ali je to res?"

"Pa! Demokratične laži. Kar nič jih ne vpoštevajte."

Naš mali svet

Francova "nova Španija".

Na nacijskem kongresu v Nürnbergu je imel seveda tudi general Franco svojega zastopnika, svojega brata Nicholasa. Ta je povedal zastopnikom fašističnih in polfašističnih držav, da bo Francova Španija urejena natančno po nemškem in italijanskem vzoru. Seveda je pozabil dodati, "če bo Španija kdaj Francova". Mnogo sestankov je imel Nicholas zlasti z znanim Streicherjem, ki bi vsakega žida najrajši res spekel na ražnju. Vidi se, kaj bi bilo pričakovati, če bi fašisti res zmagali v Španiji. Pa se še najdejo ljudje, ki trdijo, da so demokratje in žele Francovo zmago.

Nemški plin za Japonsko.

Solidarnost svetovnega fašizma se kaže v tem, da pošilja Nemčija neprenehoma strupene pline čez Hamburg na Japonsko. Iz I. G. Farbensove tovarne je odšlo 30 izvedencev na Japonsko, da bodo tam učili vojake, kako se rabijo ti plini.

Kako žive v Nemčiji?

Na nürnberškem kongresu nacijev ni ne en govornik opisal gospodarskega stanja v Nemčiji. Tudi Hitler se je tako površno dotaknil predmeta, da niso mogli poslušalci dobiti prav nikakršne slike. Po tem se pač lahko sodi, kakšno mora biti to gospodarstvo.

Zadnji italijanski manevri

so bili, kakor je znano, v Siciliji. In ko so bili končani, je mnogo vojaštva ostalo tam. Sedaj prihajajo glasovi, da se je v Siciliji pripravljala revolucija in da so zato bile vojaške igre tam.

Reakcija v južni Ameriki

se utrjuje. Njej se ima španska vlada zahvaliti, da je izgubila sedež v svetu Lige narodov. V Argentini so bile 5. septembra volitve. Ameriški listi niso poročali nič drugega, kot da je bilo nekaj nemirov, ki so bili brez težave zadušeni. Cenzura je bila namreč zagrozila vsem tujim dopisnikom, da bodo deportirani, če bodo poročali kaj, česar niso dobili od vlade. Iz privatnih virov pa je pozneje prišlo poročilo po letalu, ki razkriva

vladno goljufijo. Policija je razširila zlagano storijo o zaroti, ki da je imela namen umoriti predsednika. To ji je dalo "razlog" za "nadzorovanje" volitev. Volilcem so vsiljevali vladne glasovnice in kdor jih ni oddal, je bil pretepen. Zastopniki opozicijskih strank so bili siloma izgnani z volišč. Medtem je vlada skrivoma pripeljala deseti pešpolk v mesto in ga poskrila po javnih poslopjih. Ko je ljudstvo zaradi vladnega postopanja postalo nemirno, je vojaštvo bilo pripravljeno s strojnimi puškami. Več ljudi je bilo ubitih in mnogo ranjenih. Vlada pa je "zmagala".

Nekaj se kuha tudi v Čilu. Predsednik Alessandri je bil dovolil organiziranje fašistov pod imenom "Republikanska milica". Toda ko se je kongres temu uprl, zlasti ker je Alessandri dajal fašistom tudi orožje, je moral razpustiti milico. Sedaj pa javljajo, da jih zopet na skrivnem organizira pod imenom "Legion Civica". Če se bo opozicija temu uprla, bo to zopet "komunistična nevarnost", seveda.

Sonce sije. V velikem mestu je življenje in mir, vrvenje in pohajkanje, besede in igre in smeh. Visoko, visoko nad glavami se prikaže čuden ptič. Beseda nima časa, da bi obmolknila, smeh ne, da bi izginil z usten. Nekaj se zasveti v zraku, pade, počí, pretrese zemljo, dvigne oblak prahu, prsti, kamenja, razbije okna na desni in na levi, po tleh pa se valjajo telesa, ki so še pred eno minuto bila moški, ženske in otroci.

Sovražni ptič je že izginil, nemara da poišče drugod nove žrtve, ki ne slutijo ničesar, niso pripravljene na nič in se ne morejo braniti, žrtve, ki niso storile ničesar, ki nimajo orožja, se ne bojujejo in ne morejo biti nevarne nikomur.

Izmišljotina prerazgrete fantazije? Blazno pretiravanje pisatelja, ki išče senzacije?

O le slabotna, silno slabotna sličica resničnih vsakdanjih dogodkov naše kulturne in civilizirane dobe...

Pred tremi minutami je bila ulica. Hiše

na obeh straneh, stene, okna, balkoni, prodajalne, kavarne, znamenja, napisi, kakšno drevo, voz, avtomobil. Dve, tri minute je treba, da se človek, ki ga ni do smrti pobilo, zave in spozna, kaj se je zgodilo. Kjer je bila ulica, je nekoliko razvalin. V sredi globoka luknja, črna, podobna vulkanski odprtini, v zraku smrdljiv dim, po tleh vse polno razbitega stekla, polomljenega lesa, zvitega železa, kosov pohištva in—trupla mrtvih in ranjenih, nekatera tiha kakor končna smrt, druga zvijajoča se in krčeča, tu pa tam tiho stokanje, med razmrcvarjenimi trupli klečeča postava moškega, dvigajočega skrčeno pest proti letalu, ki je že kdove kje, in rohnečega v obnemogli jezi: "lopov, lopov!"

Civilizirani svet obsoja to zversko pobijanje mirnega prebivalstva, žena in otrok.

Civilizirani svet protestira.

Na Kitajskem in v Španiji padajo bombe dalje v neutrujena mesta med mirno civilno prebivalstvo in mesarijo in ubijajo ženske in otroke, kakor da ni bilo nobenih obsodb in nobenih protestov.

Kdaj so se naši banditi, roparji in rokovnariči zmenili za moralne obsodbe in proteste?

Za ukročevanje internacionalnih superbanditov ima civilizirani svet resolucije. O lepe resolucije!

Za gospodinje

Še en mesec pa pride zadnji legalni praznik pred Božičem, Zahvalni dan, in po ameriškanskih hišah se po peklo in cvrilo. Pečen puran je na ta dan že nekam tradicionalen, včasih ga pa nadomestujejo race, gosi ali piščanci, zlasti v manjših družinah. Podajamo torej nekaj navodil za tako pečenje.

Puran z navadnim nadevom.

11-16 funtov težak puran 3 jajca
8-10 kupic suhega kruha pol žličice timijana (thyme)
pol kupice masla žličico dišav (poultry seasoning)
1 veliko ali 2 mali čebuli
pol kupice fino sekljane malo soli in popra zelene

Dobro očedi purana, ga nadrgni s soljo in ga pusti dan, dva v ledenici.

Kadar ga hočeš speči, namoči suhi kruh.

Zreži čebulo in jo ocvri na maslu. (Lahko rabiš tudi pol masla in pol druge masti.) Ko zarumeni, dodaj zeleno in sesekljano puranova jetra. Ožemi kruh in mu dodaj cvrtje, potem ubij v to jajca, dodaj dišave in dobro premešaj. Napolni s tem puranovo votlino in jo zašij.

Nadrgni purana s soljo in maslom, položi v ponev in daj v peč.

325 st. F. je prava gorkota. Računaj za vsak funt dvajset do pet in dvajset minut. Pusti pečenko odkrito, dokler se ne opeče, obrni jo, da se še na drugi strani malo zapeče, potem pa pokrij. Zalivaj vsakih dvajset minut s tekočino, ki se nabere na dnu, po potrebi pa z vodo ali juho.

Raca z jabolčnim nadevom.

4-5 funto v težka raca 1/3 žličice popra
tri kupice drobtin žličico dišave (poultry seasoning)
za dobro žličico sekljane
čebule vroče vode po potrebi
1/3 žličice soli 3 kupice zrezanih jabolok

Dobro očedi raco in nadrgni jo s soljo.

Zmešaj drobtine, če jih imaš od kruha iz cele pšeni-

ce, če ne pa navadne, drobno zrezana jabolka, dišave, sol in poper ter namoči vse, da bo nadev gost. Napolni s tem votlino race in dobro zašij. Nadrgni raco z mehkim maslom in nasoli. Daj jo v mrzlo peč, potem pa naredi gorkoto 325 stopinj F. Računaj za vsak funt po trideset minut.

Gos s krompirjevim nadevom.

4 kupice zmečkanega žličico masla
krompirja 1/2 kupice čebule
3 kupice drobtin žličico dišav (poultry seasoning)
1/3 žličice soli
1/3 žličice popra 3 žlice masla
Očisti in nasoli gos.

Zmešaj drobtine z zmečkanim krompirjem. Opraži čebulo na maslu. Dodaj temu sol, poper in dišave. Napolni votlino gosi z nadevom in zašij. Nadrgni gos z maslom in soljo. Peci kakor purana. Peč naj bo 325 st. F. Za vsak funt računaj pol ure.

Paj iz buče.

Za skorjo:
2 kupici moke 1/2 kupice masti
žličico soli 6-8 žlic ledene vode

Zmešaj moko s soljo in presij trikrat. Dodaj mast in jo vmešaj z nožem. Polagoma dolivaj vodo in mešaj dalje z nožem, dokler ne bo testo v malih kepcah. Vlažno ne sme biti bolj kot toliko, da drži skupaj in se da valjati. Razdeli na dva kosa. Na rahlo zvaljaj vsak kos od srede proti krajem, da bo približno osminko palca debel. Stori to na deski, ki je na rahlo posuta z moko. Pokrij s tem ponvi za paj. Za bučni paj potrebuješ le eno skorjo, za mnogo drugih pa dve.

Kandiran sladak krompir dobi poseben okus, če rabiš namesto sladkorja med. Prav preden ga daš na mizo, ga potresi z zdrobljenimi navadnimi ali brazilskimi orehi.

Vreme, o katerem ljudje menda govorijo več, kot o čemer koli drugem, obsega še vedno številne uganke, dasi so meteorologi dognali mnogo reči, ki so bile nekdanje neznane in nam znajo precej zanesljivo povedati, kaj imamo pričakovati vsaj za prihodnjih 24 ur. Da vpliva sonce na našo zemljo, seveda ni nič presenetljivega. Sonce nam daje svetlobo, sonce nam daje toploto. S tem pa je pravzaprav kaj malo povedano. Znanost bi rada vedela več, mnogo več, najrajša bi vedela vse, in v tem slučaju ne le zaradi teorije, ne le za knjige, ampak iz zelo praktičnih razlogov, za zelo stvarne namene. Mnogo ljudi se prav resno ukvarja z vremenskimi vprašanji in študira te pojave na mnogo različnih načinov, a med njimi je sodelovanje, ki bolj in bolj omogočuje, da se zbirajo rezultati in se sestavlja nekakšen enoten sistem.

Sonce pošilja na zemljo žarke, ki jo ogrevajo. Ni pa vse eno, ali padajo ti žarki na morje, na vrhove Alp, na Saharo, ali pa na severni led. V vsakem slučaju učinkuje odraz teh žarkov na različen način. Vrh tega so pa tudi dognali, da energija teh žarkov ni vedno enaka. In potem so spoznali, da se širijo tako zvani

ultravijoletni žarki veliko bolj od drugih in da obsegajo več energije. Nekateri raziskovalci naglašajo, da nista sonce in zemlja edina telesa v prostoru in da morajo nekateri planeti imeti velik privlačen, magnetičen in električen vpliv na razmeroma majhno zemljo, kar bi vse utegnilo vplivati tudi na naše vreme. Tudi statistika mora pomagati. Tako je na primer sedaj dokazano, da suše zadnjih let, ki so bile zlasti na zapadu tako občutne, niso nič novega v tej deželi. Leta 1830 je bila zaznamovana ena, zopet leta 1886 ena, ki se je ponavljala deset let in je bila prav tako katastrofalna kot zadnja, ki se je pričela leta 1930. Izračunali so, da se v Ameriki ponavlja suša približno vsakih 46 let in da traja vsaka približno deset let.

Prav sedaj pripravljajo poročilo o uspehih raziskav, ki so jih dve leti vodili ameriški vremenski urad, zvezdarna harvardskega vseučilišča, urad poljedelskega gospodarstva in tehnološki zavod v Massachusettsu. Pravi, da bo to poročilo objavljeno pred koncem leta. In vsi, ki jim je vreme več kot dobrodošel predmet, kadar nimajo govoriti o čem drugem, ga pričakujejo z velikim zanimanjem.

Cavalier Cafe

Lastnik *John Močnik*

6507 ST. CLAIR AVENUE
Cleveland, Ohio

Točimo prvovrstno pivo, vino in žganje. Ob petkih strežemo z ribo, ob sobotah pa s kokošjo pečenko.

Vedi, kadar sonce sije,
da za dnevom pride noč;
a ne boj se, iz temine
zopet plane sonca moč.
Nad meglami, nad oblaki
zmaga v žaru dan pojoč.

John Mikuš

Izdellovalec harmonik.

6607 EDNA AVENUE
Cleveland, Ohio

Fajdiga in Klančar

Vzorna pekarna

6413 ST. CLAIR AVENUE
Cleveland, Ohio

V zalogi imamo vedno sveže pecivo, kolače, torte, za dom, za godove in svatbe.

Dominik Laušin

Gasolinska postaja.

Dobra in zanesljiva postrežba.

EAST 60th STREET in ST. CLAIR AVENUE

John Filipič

Grocerija in mesnica.

Vedno dobro, sveže blago.

1048 EAST 76th STREET
Cleveland, Ohio

Marn Dry Cleaning Company

6518 ST. CLAIR AVENUE
ENDicott 2940

Dobro delo, hitra in vljudna postrežba.

Joseph Zadnik

GOSTILNA

Šest-odstotno pivo, vino in raznovrstno žganje.

3839 EAST 93rd STREET
Cleveland, Ohio

ČESTITA!

Frank Cigoj

Razvažalec piva.

19090 ABBEY AVENUE
Cleveland, Ohio

John Rozanc

Dry Goods, Notions and
Furnishings

15721 WATERLOO ROAD

Mandel Hardware

15704 WATERLOO ROAD

Frank Spenko

Krojačnica

15410 CALCUTTA AVE.

Makovec Candy Shop

v Slov. Nar. Domu

Martin Sorn

Restaurant

6034 ST. CLAIR AVENUE

Frank Černe Jewelry Company

v Slov. Narodnem Domu

6401 ST. CLAIR AVENUE

Cleveland, Ohio

Komin's Pharmacy

Slovenska lekarna

6430 ST. CLAIR AVENUE
Corner Addison Rd.

Cleveland, Ohio

Turšič Restaurant

1022 EAST 63rd STREET
Cleveland, Ohio

Dobra domača hrana.

Dr. William J. Lausche

DENTIST

15619 WATERLOO ROAD

The Bliss Road Coal and Supply Co.

Slovensko podjetje

22290 ST. CLAIR AVENUE

Euclid, Ohio

Office KEnmore 0808

Dr. A. L. Garbas

Slovenski zobozdravnik

Urađuje v SND.

6411 ST. CLAIR AVENUE
Moderna oprema. X žarki

August Kollander

Potovalna pisarna

6419 ST. CLAIR AVENUE
Cleveland, Ohio

Carl Riha

Čisti, lika, barva, predelava mo-
ške, ženske obleke in kože.

15312 WATERLOO ROAD
KEnmore 1218
Cleveland, Ohio

Joseph Kodrič

Vzorna mesnica.

1307 ADDISON ROAD
Cleveland, Ohio

HEnderson 3365

Z našo postrežbo boste
zadovoljni.

JOHN POLLOCK

TRGOVINA OBLEKE
za moške, ženske in otroke

v Slov. Nar. Domu

6407 ST. CLAIR AVENUE
Cleveland, Ohio

Frank Butala

Slovenska trgovina s čevlji.
Velika izbora.

6410 ST. CLAIR AVENUE
Cleveland, Ohio

ČESTITA

Anton Jankovich

14306 SYLVIA AVENUE

Cleveland, Ohio

Zastopnik za "Prosveto," "Pro-
letarca" in "Cankarjev glasnik"